

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

GINTARĖ MICKUTĖ

II kurso studentė

***KITO VEIKSNYS VERTINANT BRANDUOLINĮ SUSITARIMĄ SU IRANU.
JAV IR IZRAELIO ATVEJAI***

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. T. Janeliūnas

Vilnius, 2016

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Mickutė G. Kito veiksnys vertinant Branduolinį susitarimą su Iranu. JAV ir Izraelio atvejai: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas T. Janeliūnas. – V., 2016. – 63 p.

Reikšminiai žodžiai: kolektyvinis identitetas, Artimieji Rytai, JAV, Izraelis, tarptautinė izoliacija, Iranas, branduolinis nusiginklavimas, diplomatija, tarptautiniai sutarimai, savęs atskyrimas, ribų praktika.

Šiame darbe nagrinėjamos skirtingos JAV ir Izraelio reakcijos į Irano branduolinį susitarimą, nepaisant jų glaudaus bendradarbiavimo ir iki susitarimo buvusios vienkryptės politikos Irano atžvilgiu. Empirinėje dalyje išsiskyrusios JAV ir Izraelio pozicijos tiriamos trijų dalių, savęs atskyrimo, kolektyvinio identiteto ir ribų kūrimo praktikos konstruktyvistiniu modeliu. Tyrimo modelis taikomas aukščiausių JAV ir Izraelio pareigūnų oficialių pasisakymų, susijusių su Irano branduoliniu susitarimu, analizėje. Tyrimas apima 2015 m. – 2016 m. pasakytas kalbas.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas *Kito veiksnys vertinant Branduolinį susitarimą su Iranu. JAV ir Izraelio atvejai* yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė
Gintarė Mickutė

(parašas)

SANTRUMPOS

VBBUS – Visuotinių branduolinių bandymų uždraudimo sutartis

BGNS – Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis

IRGC – Islamo revoliucijos gvardija

TATENA – Tarptautinė atominės energetikos agentūra

P5+1 valstybės – JAV, Kinija, Rusija, Britanija, Prancūzija ir Vokietija

TURINYS

IVADAS.....	7
1. Konstruktyvizmas. Kas lemia santykius su Kitu	13
1.1. Savęs atskyrimas nuo Kito	14
1.2. Kolektyvinis identitetas.....	20
1.3. Ribų kūrimo praktika.....	22
2. Susitarimas dėl Irano branduolinės programos.....	25
3. KITO veiksnys vertinant branduolinį susitarimą su Iranu. Izraelio atvejis	29
3.1. Savęs atskyrimas	29
3.2. Kolektyvinis identitetas.....	34
3.3. Ribų kūrimo praktika.....	36
4. KITO veiksnys vertinant branduolinį susitarimą su Iranu. JAV atvejis.....	39
4.1. Savęs atskyrimas	39
4.2. Kolektyvinis identitetas.....	45
4.3. Ribų kūrimo praktika.....	47
5. Lentelė (1). Kito veiksnys vertinant branduolinį susitarimą su Iranu. JAV ir Izraelio atvejų palyginimas.....	51
IŠVADOS.....	53
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	55
SUMMARY	59

IVADAS

Darbo aktualumas ir problema

Irano ir šešių pasaulio šalių pasirašytas susitarimas dėl Teherano branduolinės programos mažinimo ir kontrolės, yra vienas svarbiausių tarptautinių santykių pasiekimų Artimųjų Rytų regione, galinčiu pakeisti nusistovėjusį galių balansą bei branduolinių ginklų plitimą. Irano turimi branduoliniai ginklai buvo tapę grėsme ir sunkiu uždaviniu ne tik kitoms pasaulio valstybėms, ypač Artimuosiuose Rytuose, bet ir tokioms organizacijoms kaip Jungtinės Tautos. Padėtį sunkino ir Vakarų vertybėms bei ideologijai priešiška Irano retorika bei nenoras ieškoti diplomatinių sprendimų santykiuose su kaimyninėmis valstybėmis. Būtent dėl šių priežasčių, Irano branduolinis nusiginklavimas yra svarbus politinis laimėjimas – jei Iranas sugebės laikytis priimtų įsipareigojimų ir atsivers globalizacijai bei tarptautinei bendruomenei, viena labiausiai izoliuotų valstybių pasaulyje taps visaverte tarptautinės prekybos ir globalaus tinklo dalyve. Dar daugiau – susitarimas gali būti pirmas žingsnis dideliems vidaus pokyčiams ir politinei transformacijai šalies viduje. Be šio branduolinio susitarimo su Iranu, kitų alternatyvų nėra daug. Iranas ir toliau būtų branduoline valstybe, jis toliau būtų izoliuotas ir pavojingas. Irano branduolinė patirtis tik didėtų ir augtų. Nors atsirado susitarimo priešininkų, karą su Iranu matančių kaip geresnę santykių alternatyvą, tačiau B. Obamos užsienio politiką galima apibrėžti šūkiu *karas yra ir turi būti paskutinė konfliktų priemonė*. Be to, karas gali sunaikinti infrastruktūrą, bet ne valstybės viziją, branduolinę patirtį ir žinojimą, kurio ginklu neatimsi.

Branduolinio nusiginklavimo susitarimu Iranas įsipareigojo išardyti didžiąją dalį savo turimos branduolinės programos, sustabdyti dviejų trečdalių urano centrifugų eksploataciją ir perduoti ar susilpninti 96% praturtinto urano atsargų. Jei Iranas laikysis susitarimo, valstybė branduolinį ginklą pasigamintų ne greičiau kaip per 1 metus, vietoje dabar esančių 2-3 mėn. laikotarpio. Už tai JAV ir ES įsipareigoja atsisakyti su branduoline programa susijusių sankcijų, tolygiai leidžiant Iranui sodrinti uraną taikiais tikslais ir neatsilikti technologiniu lygiu.¹ Iranui pažeidus susitarimo taisykles, sankcijos gali būti atstatomos per 65 dienas, be to, šiuo susitarimu atšaukiamos tik su branduoline programa susijusios sankcijos, paliekant galioti sankcijas už žmogaus teisių pažeidimus bei politinius nusižengimus.

¹ The Economist, „The next battle begins.” Tehran, 2015. <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21676794-iran-starts-dismantle-its-nuclear-facilitiesand-fight-over-its-future-next?zid=308&ah=e21d923f9b263c5548d5615da3d30f4d>> [Žiūrėta 2015 11 28].

Darbe tiriama problema susidarė JAV derybų su Iranu, dėl branduolinio nusiginklavimo, metu, kuomet sulaukta kategoriško Izraelio priešiško, nepaisant to, kad iki susitarimo, abi valstybės grėsmes šiame regione vertino vienodai. Iš Izraelio perspektyvos, JAV administracija, legitimuodama branduolinio ginklo turėtoją Iraną, suardė šios šalies atgrasymo politiką, duodant šiam režimui erdvę destabilizuoti regioną bei atmetant bet kokią, demokratijos atėjimo į šią priešišką valstybę, tikimybę.² Tuo tarpu JAV, atvirščiau, tiki, kad susitarimas yra dar didesnės saugumo garantijos Izraeliui, o Irano atvirumas leis įsigalėti demokratijai ir politinei transformacijai bei taikai šioje valstybėje. Naujai susidariusi tarptautinių santykių situacija įdomi tuo, kad JAV ir Izraelio bendradarbiavimas, trunkantis daugelį metų, buvo itin glaudus, o karinis bendradarbiavimas aiškiai nurodė, kad valstybės grėsmes ir priešus identifikuoja taip pat. Kadangi valstybių bendradarbiavimas, kaip nurodo konstruktyvizmo studijų tyrimai, yra sąlygotas bendrų normų bei vertybių tarp organizacijos narių,³ tai suponuoja ne tik jų vertybinį panašumą, bet ir didesnes saugumo garantijas, nes valstybės-sajungininkės linkusios panašiai suvokti tarptautinę sistemą bei kitų narių keliamas grėsmes. D. Campbello žodžiais, tai, kas esame mes, yra neatsiejama, nuo ko "mes" bijome, kas yra mūsų grėsmė.⁴ Toks glaudus valstybių, kaip JAV ir Izraelis bendradarbiavimas, tarsi turėtų suvokti Kitą, šiuo atveju Iraną, tomis pačiomis kategorijomis. Tačiau Irano, kaip grėsmės suvokimas, šių valstybių politikoje kardinaliai pasikeitė. Kas lėmė išsiskyrusias JAV ir Izraelio pozicijas Irano atžvilgiu, nepaisant jų ilgo ir glaudaus bendradarbiavimo, nulemto panašių vertybių ir identiteto? Atsakant į šį klausimą, susidaro dvejoja probleminė situacija konstruktyvistinių tyrimų lauke – arba glaudus valstybių bendradarbiavimas vienareikšmiškai nenurodo jų bendrų normų ir vertybių, arba bendros normos ir vertybės, vis dėlto, yra atsiejama nuo to, ko valstybės bijo ir ką identifikuoja kaip savo grėsmes.

Tyrimų apžvalga

Akademinis sluoksnis Lietuvoje yra mažai nagrinėjęs Irano branduolinio susitarimo problematiką. Iš mokslininkų, tyrinėjusių Irano politiką regione, galima išskirti Konstantiną Andrijauską, kuris Iraną ir su juo susijusią problematiką nagrinėja iš realistinės perspektyvos, valstybę suvokiant kaip siekiančią hegemonijos Artimųjų Rytų regione, o tikslui pasiekti plečiančią įtaką į

² Michael Herzog, „Contextualizing Israeli Concerns about the Iran Nuclear Deal.” Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2015, 5. <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote26_Herzog.pdf> [Žiūrėta 2015 12 10].

³ Keith Krause ir Michael C. Williams, „From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies.” Kn. Keith Krause ir Michael C. Williams (sud.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 43.

⁴ David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis, USA: University of Minnesota Press, 1998, 74.

kaimynines valstybes. Autoriaus teorijoje ir aiškinime, diplomatiniai susitarimai nepakeis nusistovėjusios Irano užsienio politikos, nes valstybės geopolitinis kodas nėra viena tų sampratų, kurios greitai modifikuojasi keičiantis aplinkybėms, tad siekis tapti islamo pasaulio avangardiniu vedliu tikriausiai ir toliau lydės bet kokius Irano vidaus bei užsienio politikos pokyčius.⁵ Tuo tarpu mokslininkė, Irano studijų doktorantė Ieva Koreivaitė, parašiusi kelis straipsnius viešojoje erdvėje šia tema, pastebi teigiamas susitarimo implikacijas, kadangi sunku buvo tikėtis Irano atsiribojimo nuo branduolinės programos, kuri valstybėje susieta su nacionaliniu orumu. Norint su tuo kovoti, veiksmingiausias sutarimo kelias buvo diplomatija, kuri Iraną apribos. Iš kitos pusės, mokslininkė taip pat pritaria nuomonei, kad politinis Irano charakteris nesikeis. Teorinių mokslinių tyrimų, apimančių skirtingas kitų valstybių reakcijas į Irano branduolinį susitarimą, nėra. Šis darbas siekia užpildyti šią tuštumą, konstruodamas analizės principus tiriant Kito identifikavimo skirtumus tarp valstybių-sajungininkų, turinčių panašų identitetą ir ilgą bendradarbiavimo, viena su kita, praktiką.

Magistro darbe didžioji dalis literatūros ir šaltinių yra užsienio mokslininkų darbai, dėl juose vyraujančios didesnės nuomonių diversifikacijos. Bene detaliausia analizė, dėl Izraelio ir JAV percepcijos skirtumų, yra atlikta Vašingtono Instituto, Artimųjų Rytų politikos mokslininko Michaelio Herzogo išleistoje apžvalgoje „Kontekstualizuojant Izraelio nerimą dėl Irano branduolinio susitarimo.“ Autorius teigia, kad šalių suvokimai yra nulemti galios ir pasitikėjimo Iranu skirtumų, tačiau skirtingai nuo šio mokslinio darbo, autorius koncentruojasi tiek realistiniu aiškinimo modeliu. Kita mokslinė analizė dėl Irano branduolinio susitarimo yra atlikta mokslininkų grupės iš Oxfordo universiteto, tačiau čia koncentruojamasi ties galimomis susitarimo alternatyvomis, neliečiant Kito problematikos ir reakcijų į šį susitarimą. 2010 m. išleistoje ataskaitoje dėl karinių veiksmų Irane pasekmių, daroma išvada, kad karas su Iranu neduotų norimų rezultatų, ir tik destabilizuotų regioną bei didintų neramumus. Karinės intervencijos atveju, Iranas patirtų branduolinius nuostolius, tačiau būtų pajėgus smūgiuoti atgal po metų ar kelių mėnesių. Ataskaita pagrindžia Vakarų valstybių diplomatinio kelio ieškojimo su Iranu racionalumą ir nurodo tai, kaip vienintelį kelią.

Darbo tikslai ir uždaviniai

Remiantis darbo problema yra formuluojamas pagrindinis darbo **tikslas** – ištyrus JAV ir Izraelio aukščiausių politikų reakcijas dėl Irano branduolinio susitarimo, nurodyti Irano, kaip Kito, skirtingas identifikacijas ir to priežastis tarp šių valstybių-sajungininkų. Pabrėžtina, kad tyrimo

⁵ Konstantinas Andrijauskas, „Dabartinio Irano Geopolitinis kodas: santykių su globaliais ir regioniniais galios centrais lyginamoji analizė.“ Vilnius, 2009, 202. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/151/023_andrijauskas.pdf> [Žiūrėta 2016 01 15].

metu nebus stengiamasi daryti politinio susitarimo vertinimo, o bandoma į konfliktą pažvelgti per konstruktyvizmo teorinių priėgų modelius.

Darbo tikslui pasiekti yra keliami šie **uždaviniai**:

- išanalizuoti Irano branduolinio nusiginklavimo susitarimą;
- išnagrinėti JAV ir Izraelio valstybines pozicijas analizuojant aukščiausių pareigūnų viešas kalbas;
- iširti kolektyvinio identiteto, savęs atskyrimo nuo Irano, ir ribų kūrimo praktikų skirtumus tarp Izraelio ir JAV.

Tyrimo objektas

JAV ir Izraelio oficialių pareigūnų reakcijos ir oficialios pozicijos dėl Irano branduolinio nusiginklavimo susitarimo. Tyrimo objektas pasirinktas kaip atskleidžiantis ideologinius Izraelio ir JAV skirtumus.

Teorinės prielaidos ir metodas

Magistrinio darbo metodologinė strategija yra dvejopa. Pirmiausia siekiama išanalizuoti Kito, kaip koncepto, problematiką ir specifiką konstruktyvizmo studijose. Tradiciškai, Kitas tarptautiniuose santykiuose suvokiamas per naudos ir grėsmės kategorijas, tačiau šis darbas apima kiek platesnį analizės modelį, darant prielaidą, kad Kito suvokimas daro įtaką ir pačiam subjektui, vadinasi, tai yra abipusis procesas, lemiantis tarptautinių santykių dinamiką bei, šiuo atveju, JAV politikos posūkį santykiuose su Iranu.

Kito, šiuo atveju Irano, identifikacija Izraelio ir JAV užsienio politikos analizėje, apima tris kategorijas, kurios tarpusavyje yra itin susijusios, bet kartu atskleidžiančios klausimo kompleksumą: pirmoji kategorija, savęs atskyrimas – būtinas Kito identifikavimui ir savęs kūrimui. Ši analizės dalis nurodo, kaip JAV ir Izraelis suvokia Iraną, kokiomis kategorijomis operuoja viešuosiuose pareiškimuose ir kas lemia šiuos skirtumus; antroji, kolektyvinis identitetas, nurodo kokios vertybės yra svarbios tarptautinei bendruomenei, kurios iš jų lėmė JAV politikos posūkį Irano link, bei kaip šios vertybės paveikia abiejų valstybių reakcijas dėl susitarimo; paskutinioji, ribų nustatymo analizės dalis, leidžia tirti ribas, kurios leidžia/neleidžia kurti diplomatiją su tokia valstybe kaip Iranas. Teorijos taikymui analizuojamos aukščiausių Izraelio ir JAV pareigūnų viešosios kalbos, kuriose atskleidžiamos visiškai skirtingas Irano, kaip objekto ir santykio su juo, suvokimas.

Atsakant į probleminį darbo klausimą, tiriamos Izraelio ir JAV politikų reakcijos į Iraną, kaip Kitą, nurodant išryškėjusius savęs atskyrimo, ribų kūrimo bei kolektyvinio identiteto skirtumus. Tikslui pasiekti pasirinktos 2015 m. – 2016 metų laikotarpyje pasakytos aukščiausių Izraelio ir JAV politikų kalbos, atsižvelgiant į tai, kurios iš jų labiausiai atskleidžia valstybių nuostatas dėl Irano branduolinio susitarimo. JAV pozicijai atstovauja prezidentas B. Obama ir Valstybės sekretorius J. Kerris, Izraelio pozicijai atstovauja prezidentas R. Rivlinas ir Izraelio ministras pirmininkas B. Netanyahu. Kalbose bendrai suformuotos sąvokos, nuostatos, idėjos, kolektyvinė sąmonė ir supantis pasaulis yra tie kintamieji, nusakantys skirtingus šalių identitetus ir jų poveikį užsienio politikai. Tiriama tik tai, kas nurodo santykį su Iranu, kiek tai paaiškina valstybių skirtumus traktuojant Irano branduolinį nusiginklavimą. Ieškoma atsakymų į klausimus kaip valstybės suvokia Iraną kaip Kitą? Kaip/kodėl jis *kitoks* šiose valstybėse?

Tyrimas veikia konstruktyvistinės teorijos rėmuose. Ši prieiga pasirinkta dėl analizės dualumo – vidaus ir užsienio politikos apjungimo aiškinant tarptautinius santykius, bei tarptautinių santykių dinamiškumo – tarptautinių santykių aiškinimo per jų kitoniškumą, nepastovumą. Konstruktyvizmas leidžia įtraukti daugiau veiksnių analizės lygmenyje nei kitos tarptautinių santykių teorijos. Nei realizmas, nei liberalioji kryptis nepaaiškina kaip formuojasi valstybių santykiai dėl jų vidaus sistemos veiksnių, be to, šios teorijos suteikia per daug dėmesio materialiams resursams, anarchinei sistemai ir per mažai dėmesio pačios valstybės identitetui, nes jis šiose teorijose yra priklausomas nuo materialijų, struktūrinių veiksnių.

Teorijos taikymui ir praktiniam tyrimui pasirinktas atvejo analizės metodas. Dviejų atvejų tyrimas leidžia išskirti pagrindinius ideologinius valstybių skirtumus ir atsakyti į probleminį klausimą. Valstybių praktika konkrečiomis sąlygomis atskleidžia JAV ir Izraelio skirtumus, kurie neišryškėja kitomis sąlygomis taip, kaip Irano branduolinio susitarimo kontekste. Analizės dalyje identifikuojama kokias reikšmes įprasmina veikėjai būtent šiame tarptautinių santykių reiškinyje.

Klausimas, kaip Kito suvokimas lemia skirtingas politines reakcijas ir sprendimus, lemia reikšmių analizės būtinybę, kuri derinama su atvejo analize. Atliekant tyrimą, kalbos bus tiriamos naudojant diskurso analizę, kuri tiria būtent reikšmių lauką. Diskurso analizė atskleidžia valstybės pasaulio suvokimą, jos matymą ir, svarbiausia, Kito identifikavimą. Komunikuodamos valstybės konstruoja savo santykius, interpretuoja viena kitos teikiamas reikšmes, tuo pačiu kurdamos tarpusavio santykius ir inicijuodamos jų pokyčius. Tyrimas atliekamas remiantis moksliniais dokumentais ir jų analize (analizuojama Vakarų ir Rytų mokslininkų literatūra, moksliniai straipsniai bei kiti šaltiniai, susiję su Irano branduoliniu susitarimu bei Artimųjų Rytų regiono galios politika, siekiant ištirti skirtingas JAV ir Izraelio koncepsijas). Kadangi valstybės idėjos ir identitetas itin

ryškiai atsispindi per kalbos aktą, tikslui pasiekti pasirinkta tirti JAV ir Izraelio aukščiausių pareigūnų oficialias kalbas, kuriose yra koduojamas nacionalinis valstybės interesas ir saugumo klausimai. Saugumas susideda iš savęs ir kitų vertinimo – tai, ką valstybė identifikuoja kaip priešus ir draugus (bei kaip juos identifikuoja), visuomet atsiskleis politikų kalbose, o konstruktyvistinė prieiga nurodys to skirtingumo priežastis.

Ginamieji teiginiai

Šis darbas koncentruojasi ties požiūriu, kad Izraelio ir JAV nuomonės, reakcijos ir politinės pozicijos skirtumai yra nulemti tapatybių perskyrų su Iranu:

- JAV, labiau nei Izraelis, atspindi vakarietišką ideologiją ir kolektyvinį Vakarų identitetą, kuris tiki demokratijos plėtra ir valstybių geranoriškumu;
- Izraelis ir JAV, save nuo Irano atskiria skirtingomis kategorijomis – Izraelis per Irano kitoniškumą ir grėsmingumą, o JAV per teigiamas Irano transformacijas.
- Skirtingas Irano, kaip grėsmės, suvokimas lemia skirtingas valstybių ribas, leidžiančias su juo bendradarbiauti.

Darbo naujumas ir reikšmė

Reakcijos į Irano branduolinį susitarimą nėra plačiai išnagrinėtos tarptautiniuose santykiuose dėl įvykio naujumo. Pasirodžiusiose keliuose publikacijose, JAV ir Izraelio pozicijų skirtumai tiriami realizmo principais, konstruktyvistiškai į tai nebuvo pažiūrėta, todėl magistro darbas siekia išspręsti šį tarptautinių santykių disciplinos trūkumą.

Magistro darbe pirmą kartą Lietuvoje konstruktyvistinė Kito problematikos analizės prieiga naudojama tirti glaudiems valstybių bendradarbiavimo santykiams, kuomet valstybės visiškai skirtingai reaguoja į susidariusią tarptautinę situaciją. Remiantis šia prieiga ir bendrais konstruktyvizmo principais, suformuotas unikalus tyrimo modelis, kurį galima taikyti kompleksiškiems valstybių-sąjungininkių Kito problematikos klausimams. Tokios analizės instrumentų išgryninimas ir susisteminimas išplečia tarptautinių santykių disciplinos teorinių ir praktinių tyrimų galimybes. Tyrimas ne tik suteikia sąlygas įvertinti glaudžių ir vertybiniu požiūriu artimų valstybių suvokimo apie tarptautinius reiškinius skirtumus, bet ir išgrynina galimas praktines problemas, kurios gali kilti tarp valstybių sąjungininkių.

1. Konstruktyvizmas. Kas lemia santykius su Kitu

Valstybės užsienio politika priklauso nuo pareiškimų, simbolių ir prasmų, kurios priskiriamos tam tikro intereso tautai, žmonėms. Tas interesas turi būti apsaugotas nuo pavojų ir ginamas krizės metu. Siekiant teisėtai reikalauti interesų saugojimo nuo grėsmės, pirmiausia reikia įprasinti tikrovę ir užpildyti ją objektais ir santykiais tarp jų. Valstybė per savo užsienio politikos diskurso praktiką, artikuluoja ir pateikia konkrečius kitų valstybių narių, regionų, tautų ir institucijų identitetus, pagal kuriuos legitimizuojami užsienio politikos pasirinkimai, tuo pačiu metu, kuriant bei modifikuojant tapatybę sau. Kad užsienio politikos diskursas būtų prasmingas, jis yra susiejamas su nacionaliniais simboliais ir reprezentacijomis. Tai veda prie to, kad politika ir identitetai yra ontologiškai susijusios sąvokos: tik per užsienio politiką ar jos veiklos įgyvendinimą tapatybė įgyja pavidalą. Tuo pačiu metu, tapatybė sukurta tam, kad įteisintų ir natūralizuotų politinius pasirinkimus.⁶ Magistro darbe pasirinkta analizuoti aukščiausių pareigūnų kalbas, nes jos neapsiriboja paprastu, lingvistiniu aktu, bet įkūnija pasaulio koncepciją, kuri lemia kitų veikėjų sistemoje suvokimą. Kalboje užkoduoti simboliai ir prasmės atskleidžia valstybės savęs ir aplinkos suvokimą bei identifikavimą. Pasak X. Guillaume, kiekvienos valstybės istorijoje yra jos identitetą pagrindžiančio naratyvo įsitvirtinimo laikotarpis, kurio metu formuojasi naujos metaforos ir ją stabilizuojančios taisyklės.⁷ Kalboje koduojamas kitoniškumas neatsiranda iš bet kur. Tai yra išdėstyta tam tikrame naratyve: veikiančios sistemos ir ryšiai, kuriantys valstybės identitetą, yra išreiškiami tam tikru elgesiu ir retorika, o ši yra nulemta kalbėtojo požiūrio apie kitą. Iš kitos pusės, kaip teigia X. Guillaume, kalbinis atsakas, nurodantis kalbėtojo požiūrį į kitą objektą, gali apeliuoti tiek į dabarties, tiek į praeities įvykius, nes suteikiama prasmė yra tęstinis procesas, niekada nesustojantis laike.⁸

Konstruktyvizmas yra struktūrinė tarptautinės sistemos teorija, besiremianti pagrindiniais principais: valstybės yra pagrindiniai vienetai tarptautinės politinės teorijos analizėje; pagrindinės struktūros valstybių sistemoje yra intersubjektyvios, labiau nei materialios; valstybių interesai ir identitetai yra sudaryti iš socialinių struktūrų, labiau nei duota išoriškai dėl žmogaus prigimties ar

⁶ Emanuel Crudu ir Maria Eremenko, „'Faces of Alterity': The Eastern European Other Inside the EU". Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations: Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012, 14.

⁷ Xavier Guillaume, „Foreign Policy and the Politics of Alterity: A Dialogical Understanding of International Relations.” *Millennium: Journal of International Studies*. *Millennium – Journal of International Studies*, vol. 31(1), 2002, 22.

⁸ Guillaume, 22.

vidaus politikos.⁹ Ši teorija pasirinkta dėl veiksmų kompleksijos, esančios valstybės elgesio ir motyvų analizėje. Į klausimą, kaip valstybės, turinčios demokratines valdymo sistemas bei vykdydžiusios glaudžią politiką Artimųjų Rytų regione, atsidūrė dviejuose poliuose su kardinaliai skirtingomis pozicijomis, konstruktyvistinė tarptautinių santykių teorija atsako per įvykių ir santykių dinamiškumą – tarptautinėje pasaulio arenoje formuojasi normos, reikšmės, nuostatos, suvokimai, valstybių tapatybės, oficialios pozicijos ir užsienio politika, tačiau tai nėra statiška. Tarptautiniai santykiai kinta, modifikuojasi, o su šiuo formavimosi procesu vyksta ir abipusis veikėjo-sistemos sąryšis, nes šie objektai veikia vienas kitą, to rezultate formuojasi nauji identitetai ir suvokimai. Iš kitos pusės, kadangi tarptautiniai santykiai yra dinamiški, yra sudėtinga nusakyti, kaip kiekvienu atveju formuojasi valstybių santykiai ir kokie veiksniai daro tam įtaką. Kiekvienu atveju veiksniai bus individualūs, priklausantys nuo konkrečių valstybių identiteto ir veiksmų.¹⁰ Iki branduolinio susitarimo su Iranu, sankcijų taikymas, šios valstybės izoliacija ir Irano, kaip Vakarų valstybių prieš, retorika buvo vienkryptė JAV ir Izraelio politika. Tačiau JAV ir Iranas pradėjo diplomatinį kelią, kuris mažina Irano izoliaciją ir branduolinę veiklą, tuo pat metu mažinant jo, kaip grėsmės ir prieš, suvokimą JAV užsienio politikoje. Tuo tarpu Izraelis lieka toje pačioje stadijoje kalbant apie santykius su Iranu ir nepateisina JAV politikos posūkio, taip sukeliant įtampą šių valstybių santykiuose. Kodėl iki šiol buvusi vienkryptė politika Irano atžvilgiu pasikeitė, magistro darbe atsakoma per konstruktyvistinį modelį, sudarytą iš trijų dalių – savęs atskyrimo nuo Kito, kolektyvinio identiteto ir ribų nustatymo, aiškinančių Kito veikėjo identifikavimą (kuris kinta dėl objektyvių priežasčių) ir politikos pasirinkimo jo atžvilgiu.

1.1. Savęs atskyrimas nuo Kito

Savęs atskyrimas arba, kitaip, individų kategorizavimas, yra natūralus kognityvinis procesas, kuris randasi socialinėje aplinkoje ir kuris kuria save, vadinasi, iškart ir Kitą. Nors grupės išsiskiria savo jėga ir prestižu, kategorizavimas automatiškai sukelia poreikį savąją grupę identifikuoti pozityviai.¹¹ Standartinis Kito suvokimas tarptautinių santykių teorijose buvo kuriamas per jėgos ir naudos koncepcijas. Pradedant T. Hobsu ar K. Waltzu, tyrėjai teigė, kad valstybių prigimtis lemia Kito traktavimą per naudos ir savanaudiškumo kategorijas – pagal tai, kiek Kitas gali teikti naudos ar

⁹ Alexander Wendt, „Collective Identity Formation and the International State.” *American Political Science Review*, 88 (2), 1994, 385.

¹⁰ Anne-Marie Slaughter, „International Relations, Principal Theories.” Oxford University Press, 2011. <Žiūrėta https://www.princeton.edu/~slaught/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf> [Žiūrėta 2015 01 06].

¹¹ David L. Rousseau ir Rocio Garcia-Retamero, „Identity, Power and Threat Perception.” *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51 Numb. 5, 2007, 747. <<http://www.albany.edu/~dr967231/articles/RousseauJCROct2007.pdf>> [Žiūrėta 2015 01 17].

sukelti žalos, kuo vieni ar kiti veikėjai gali būti geresni ar konkurencingesni pačiam subjektui. Jau vėliau, šią logiką (su tam tikrais pakeitimais) kolonializmo studijoms pritaikė Tzvetanas Todorovas, kur Kito samprata pasirinkta aiškinant tautų užkariavimo principus ir pačių užkariautojų vystymąsi. T. Todorovui, Amerikos atradimas ir užkariavimas, tapo visur esančio proceso, kuomet savęs atradimas vyksta per kitą objektą, pavyzdys. Nuo JAV žemių atradimo, prasidėjo Vakarų ekspansija į Rytų pasaulį, taip pat lėmusi pačios Vakarų civilizacijos pasikeitimą, vadinasi, Kitas tiesiogiai paveikė patį subjektą.¹² Autorius daro išvadą, kad kolonializmas patyrė nesėkmę, nes Vakarų pasauliui, vis dėlto, nepavyko primesti savo vertybių ir gyvenimo būdo visoms likusioms nacijoms, kartu parodė žmogaus/valstybės prigimtį, siekiančią aplinką aiškinti savo vertybių projekcija ir savo interesais. Panašus pavyzdys, jau naujesnių laikų, yra JAV viešajame diskurse, bei apskritai JAV užsienio politikoje, vyravusi pozicija dėl Artimųjų Rytų regiono, teigianti, kad JAV turi keisti, padėti šioms valstybėms, skatinti demokratijos plėtrą, tuo pat metu kaltinant arabų valstybes nusižengimais žmogaus teisių srityje bei terorizmo sklaida. Tai leido JAV (ir Izraeliui) identifikuoti save kaip kovos su terorizmu valstybes, kurios siekia demokratijos plėtros arabų kraštuose. Tokia retorika, kalbant apie Artimųjų Rytų ir Vakarų santykius, remiasi pastarųjų egocentrizmu, kuris sugrėsmina, demonizuoja arabų tautas, pateisina Vakarų valstybių netinkamą politiką šio regiono atžvilgiu (arba iškelia Vakarų politines sistemas bei vertybes kaip be išimties geriausias), dažnai net nesuprantant arabų kultūros. E. Saidas knygoje „Orientalizmas“ Vakarų-Rytų takoskyrą apibrėžia kaip neturinčią ontologinio stabilumo, nes tai tėra žmogaus pastangos dalinai identifikuoti Kitą, atskiriant jį nuo savęs. Tai leidžia manipuliuoti, mobilizuoti kolektyvią baimę, neapykantą ir nepasitikėjimą, kur vienoje pusėje yra jie-arabai, o šioje mes-vakariečiai.¹³ Šie pavyzdžiai tik keli iš daugelio, kuriuose Kitas dalinai mistifikuojamas, aiškinamas per grėsmės, kitoniškumo kategorijas, tam, kad valstybės vykdoma politika kitų atžvilgiu būtų priimta ir legitimizuota. Tačiau iš esmės, tokiu keliu sunkiai įmanomi konstruktyvūs valstybių santykiai, nes atskyrimas nesiekia pažinti Kito bei koduoja savo paties pranašumo idėją, o tai užkerta kelią diplomatijai ir gerų dvišalių santykių užmezgimui. Iš kitos pusės, šie pavyzdžiai iliustruoja ir kitą tarptautinių santykių ypatybę, paminėtą skyriaus pradžioje. Šie santykiai modifikavosi, ryšiai tarp valstybių pakito, nes suvokimas ir valstybių identitetai priėmė naujas reikšmes ir normas (tokiu būdu darant įtaką pačiam subjektui), kuriomis vadovaujamosi vykdant užsienio politiką. Galiausiai, tarptautinių santykių dinamika parodė,

¹² Naeem Inayatullah ir David L. Blaney, „Difference.“ Kn. Aoileann Ni Mhurchu, Reiho Shindo (sud.), *Critical Imaginations in International Relations*. New York: Routledge, 2016, 76.

¹³ Edward Said, *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978, 14.

kad išorės atskyrimas nebūtinai turi būti neigiamas – Kitas gali būti priimtas kaip kitoks, tačiau ne blogesnis, taip atmetant savo pranašumo idėją.

Kaip jau minėta, atskyrimas nuo Kito yra itin svarbus paties subjekto transformacijai, o tai neatsiejama nuo tarptautinės sistemos dinamiškumo. Iveris B. Neumannas nurodo keturias savęs atskyrimo bei kolektyvinio identiteto funkcijas, vyravusias skirtingais laikotarpiais. Iš jų šioje dalyje yra svarbiausia antroji: a) nacionalizmo studijose valstybės išskiria save iš kitų grupių dėl etninių priežasčių (kalbos, istorijos, religijos ir t.t.). Apibrėžiamas savas ratas, demarkuojant save nuo kitų; b) psichologinės priežastys, kuomet valstybės save kategorizuoja tam, kad individai būtų priskirti tam tikroms grupėms. Šio proceso rezultatas – panašumų išryškėjimas tarp savęs ir Kito vidinėse, savose grupėse bei skirtumų išryškėjimas tarp savęs ir išorės grupių; c) filosofinėje aš ir Kito sampratoje, tarp šių objektų vyksta dialogas, kuriuo siekiamas konsensusas, nes toks yra pačio dialogo tikslas. Tai savyje koduoja savęs ir Kito asimiliaciją (kolektyvinį identitetą) tarp objektų; d) ketvirtojoje funkcijoje, autoriaus pavadintoje “rytinėje ekskursijoje” (pasaulyje yra daug *rytų*, kuriems priskiriamos tam tikros svetimųjų etiketės), veikia nepažįstamieji, kurie yra dalis kolektyvinio valstybių identiteto, nes be Kito, nežinomas nei aš, nei pasaulis.¹⁴ Visos šios funkcijos nurodo Kito svarbą pačiam objektui, ir ypač, jo evoliucijai. N. Inayatullahas ir D. L. Blaney politinę teoriją apie Kito svarbą lygina su natūraliu žmogaus poreikiu keliauti. Žmogus keliauja ne tik dėl to, kad nori pagrįsti savo pasaulėžiūrą, bet ir dėl to, kad Kito atradimas yra būtinas mūsų pačių žinioms apie save.¹⁵ Lygiai taip pat kaip individui, valstybei yra būtina sąveika su aplinka, jos pažinimas ir įvardijimas. Kartu, kaip teigia A. Kuniko, sąveika su kitais veikia valstybės identitetą, nes identitetas yra savęs suvokimo konceptas, kuris dažniausiai formuojamas per sąveikas su reikšmingais kitais (*significant others*). Kadangi tai yra nenutrūkstamas procesas, Kito priskyrimas tam tikrai kategorijai (priešas, draugas, sąjungininkas, konkurentas) keičiasi, kaip keičiasi valstybių identitetai. Čia veikia pagrindiniai du konstruktyvizmo principai: pirma, žmonės veikia besiremdami reikšmėmis, kurias suteikia objektai ir kiti veikėjai. Antra, tos reikšmės nėra pastovios ar įgimtos, bet formuojamos interakcijos metu. Pagal Kito identifikavimą yra pasirenkama draugiška ar priešiška politika yra vykdoma kitos valstybės atžvilgiu, o kartu, kaip pabrėžia D. Campbellas, išorės veikėjų pristatymas kaip Kito, kaip grėsmės, yra būtinas tikrojo valstybės identiteto išlaikymui.¹⁶ D. Campbellas didesnę dėmesį skiria grėsmės faktoriui santykiyje su Kito, nes jei nėra

¹⁴ Iver B. Neumann, *Uses of the Other: 'The East' in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999, 8.

¹⁵ Inayatullah, Blaney, 74.

¹⁶ Campbell, 3.

teigiamos identifikacijos tarp savęs ir Kito, Kitas yra svarbus tiek, kiek jis susijęs su savais intereseis. Kitaip sakant, jei valstybė nemato naudos iš kito objekto, jis jai svarbus tiek, kiek kelia grėsmę. Tačiau ne visos grėsmės yra vienodos, ir ne visos grėsmės yra pavojus.¹⁷ Galima daryti išvadą, kad valstybės aplinkos suvokimas bei savęs atskyrimas reikalingas dėl kelių priežasčių: tai formuoja valstybės identitetą, savęs suvokimą kaip tarptautinės sistemos veikėją, su tam tikromis funkcijomis ir vertybėmis; tai lemia kitų veikėjų priskyrimą priešų ar draugų kategorijai; tai legitimizuoja valstybės vidaus ir užsienio politikos pasirinkimą; tai identifikuoja valstybės grėsmes.

A. Wendtas valstybių santykius per savęs atskyrimą iliustruoja ego ir alter santykių schema. Šioje schemoje, pirmas socialinis veiksmas sukuria abiejų pusių lūkesčius apie valstybių ateities elgesį: potencialiai klaidingą ir tikrai preliminarų. Remiantis šiomis eksperimentinėmis žiniomis, ego atlieka naują veiksmą, remiantis tuo pagrindu, kuriuo atsakys alter, alter atsako, pridėdamas naujas žinias apie Kitą ir t.t. Mechanizmas yra stiprinantis: interakcija pagrindžia veikėjų jau turimas idėjas apie vienas kitą ir atmeta kitų idėjų įsigalėjimą. Jei šis veiksmas trunka gana ilgą laiką tarpą, ši tarpusavio kategorizacija sukuria ganėtinai stabilius savęs ir Kito konceptus.¹⁸ Tokia kategorizacija formuoja ir tarptautinę sistemą anarchijos sąlygomis. Neorealistai teigė, kad anarchija yra savi-pagalbos principų sistema, kuri skatina karinį konkuravimą, jėgų balansą ir karą. Tačiau A. Wendtas pateikia detalesnę anarchijos sistemų skirstymą, priklausomai nuo to, kaip valstybės priima ir identifikuoja kitas valstybes: draugus, priešus ar konkurentus, bei šias sistemas jis pavadino Loko, Hobso ir Kanto. Kadangi konstruktyvizmo teorijoje identitetai gali kisti socialinės interakcijos metu (kurios metu gali kurtis naujos reikšmės, priskiriamos Kitam), jie daro įtaką valstybių saugumo elgesiui, kuris rezultate, daro įtaką anarchijos tipui ir valstybėms. Tai, kokia anarchijos sistema dominuos tarp valstybių, priklausys nuo jų sąveikos metu suteikiamų ir priskiriamų reikšmių, kurios formuos normas ir percepsijas kitos valstybės atžvilgiu, todėl tai, ar valstybės veiks Hobso anarchijos sistemoje, ar Loko, gali keistis, priklausomai nuo jų interakcijos. Hobso kultūra randasi kai valstybės suvokia Kitą kaip priešą, nepripažįsta Kito teisės į egzistavimą ir nėra linkusios riboti savo smurto Kito atžvilgiu. Bendros tautų vertybės šioje sistemoje galimos tik esant centralizuotai valdžiai. Kadangi anarchijos sąlygomis tokio autoriteto nėra, vadinasi valstybės viena iš kitos turi tikėtis blogiausių intencijų. <.> Vienintelė bendra idėja tarp valstybių tokiomis sąlygomis yra nuolatinio karo tikimybės idėja. Kuomet valstybė mato kitą veikėją kaip priešą, ji atspindės tas reprezentacijas, kurias suteikė priešui kategorijai. Valstybė atspindi Kitą, tampo jo

¹⁷ Campbell, 2.

¹⁸ Alexander Wendt, „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics.” *International Organization*, Vol. 46, No. 2., 1992, 405.

priešu, tam, kad išgyventų. Rolės šiuo atveju veikia labiau nei tai, ką valstybės iš tiesų žino viena apie kitą, o tai, ką jos žino apie tokią sistemą. Savi-pagalbos sistema rutuliojasi iš interakcijos rutinos, kurioje kiekviena pusė elgiasi taip, kaip kad kitas yra keliantis grėsmę, sukuriant lūkesčius, kad kitu neverta pasitikėti. Konkurencingi ar egoistiški identitetai kuriami tokio nesaugumo: jei kitas kelia grėsmę, valstybė yra stumiama atspindėti tokį elgesį.¹⁹ Kuomet valstybės negatyviai identifikuoja viena kitos saugumą, *ego* laimėjimai, yra *alter* pralaimėjimas, o tai formuoja realistų galios politiką: rizikos vengiantys veikėjai daro išvadas apie Kito pajėgumus ir intencijas, jaudinasi dėl reliatyvių nuopelnų ir pralaimėjimų.²⁰

Kito, kaip prieš, reprezentacija palaiko tam tikrą interakcijos logiką ir turi mažiausiai kečturias implikacijas valstybės užsienio politikos požiūriui ir elgesiui. Pirmiausia, valstybės bus linkusios atsakyti priešui veikdamos kaip revizionistės – sieks jas sunaikinti arba užkariauti. Tai nebūtinai reiškia, kad valstybių interesai bus revizionistiniai; valstybė gali turėti status quo interesus, bet prieš galios grėsmė verčia jas elgtis „o kas jeigu“ principu, kuris yra stipriai revizionistinis (sunaikink arba būsi sunaikintas). Antra, sprendimų priėmimo procese nebus tinkamai atsižvelgiama į ateities perspektyvas, nes jis orientuotas blogiausiam scenarijui. Negatyvios galimybės dominuos, o tai sumažins bet kokią, ėjimo link bendradarbiavimo, tikimybę. Trečia, reliatyvūs kariniai pajėgumai suvokiami kaip lemiantys. Kadangi prieš revizionistinės intencijos yra „žinomos“, valstybė gali naudoti prieš pajėgumus nuspėjant jo elgesį, su prielaida, kad šis tikrai puls tuomet, kada bus tikras, kad laimės. Jėga tampa pagrindinis išgyvenimo elementas, o tokiu atveju net status quo valstybės intensyviai ginkluosis, besivadovaujant principu „jeigu nori taikos, turi ruoštis karui.“ Galų gale, jei šie santykiai atveda prie karo, valstybė kausis prieš suvokiama išraiška. Tai reiškia jokių ribų nebuvimą, nebent yra akivaizdu, kad savęs ribojimas bus saugus.²¹

Loko kultūra turi kitą logiką, nes ji pagrįsta kitokia rolės struktūra, veikiau konkurencijos, o ne priešiško. Kaip priešai, konkurentai kuriami per savęs ir Kito reprezentaciją, bet šios reprezentacijos kelia mažesnę grėsmę: kitaip nei priešai, šioje sistemoje varžovai labiau gerbia vienas kito suverenumą ir teisę į egzistenciją, veikia be siekio juos užkariauti ir dominuoti. Kadangi valstybės suverenumas yra teritorinis, tai verčia pripažinti kito teisę į turimą žemę. Tačiau skirtingai nuo draugo, pripažinimas tarp konkurentų savaime neapsaugo nuo smurto, kilus nesutarimams. Tam

¹⁹ Wendt, *Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics*, 407.

²⁰ Ten pat, 400.

²¹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*. UK, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 252-268.

tikri nesutarimai gali apimti teritorines sienas, ir tokiu atveju, konkurentai veikia vedini teritorinio revizionizmo, nors dažniausiai, konkurencijos sąlygomis, pripažįstama teisė į suverenitetą.

Konkurencingumo sąlygos turi mažiausiai keturias implikacijas valstybės užsienio politikai. Pirmiausia, nesvarbu kokiuose konfliktuose valstybės dalyvautų, valstybės privalo vadovautis status quo principu. Antra, implikacija apima racionalaus elgesio prigimtį. Suverenumo institucija padaro saugumą dažnu, todėl čia grėsmės mažesnės, daugiau rūpinimasi ateitimi, o absoliutūs laimėjimai nusveria santykinus nuostolius. Tai nereiškia, kad valstybės nesijaudina dėl savo saugumo, bet jų nerimas nėra intensyvus. Trečia, santykinė karinė jėga išlieka svarbi, nes konkurentai gali naudoti jėgą iškilus nesutarimams, bet to teikiama reikšmė yra kitokia nei priešų atveju, nes suverenumo institucija pakeičia grėsmės balansą. Hobso sistemoje sprendimų priėmimą lemia karinė jėga, tuo tarpu Loko sistemoje tai nėra prioritetas. Grėsmės nėra egzistencinės, o sąjungininkais galima pasitikėti, kuomet paties jėga yra nepakankama, galų gale, jei nesutarimai nuves iki karo, konkurentai ribos savo pačių smurtą. Apibendrinant, konkurencingumo sąlygomis Kitas ir jam priskiriamos sąvokės labiau paremtos žiniomis apie struktūrą (pagarba suverenitetui ir t.t.), o ne žiniomis apie vienas kitą.²²

Kanto sistemoje valstybes identifikuojamos kaip draugiškos viena kitos atžvilgiu, ne smurtas yra norma, o draugiški valstybių santykiai ir bendradarbiavimas. Rolės struktūra yra draugystė, kurioje valstybės viena iš kitos tikisi, kad šios laikysis dviejų taisyklių: ginčai bus sprendžiami be karo ar karo grėsmės; valstybės kovos drauge, jei kurios nors iš jų saugumui kils grėsmė iš trečiosios šalies.²³ Kanto sistema veikia tarp sąjungininkų ir partnerių, tačiau ji neatsako į magistrinio darbo probleminį klausimą, todėl jai skiriama mažiausiai dėmesio. Tiek Izraelio ir Irano, tiek JAV ir Irano santykiai ir vienas kito identifikavimas nėra Kanto sistemos atvejais.

Kadangi kitų veikėjų identifikavimas tarptautinėje arenoje yra būtinas pačių valstybių formavimuisi ir egzistavimui, yra svarbu išskirti kaip skirtingos valstybės, šiuo atveju JAV ir Izraelis, atskiria save nuo Irano. Jeigu valstybės neranda jokių sąlyčio taškų, jos identifikuoja save kaip atstovaujančias visiškai skirtingas kultūras, politines sistemas, ideologiją, joms yra sunku rasti derybų kelią. Iš kitos pusės, jeigu identifikuojami tam tikri pokyčiai kitos valstybės viduje, kurie atitinka *mūsų* vertybes, politika jos atžvilgiu kinta. Viena valstybė save nuo Kito gali atskirti pagal tai, kiek šis teikia žalos ir kelia grėsmę, tokiu būdu užkertant kelią priešo tapimui draugu ar sąjungininku. Tuo tarpu kita valstybė, save nuo Kito gali atskirti per tai, kiek šis teikia naudos, kiek bendradar-

²² Wendt, *Social Theory of International Politics*, 252-268.

²³ Ten pat, 252-299.

biavimas su juo sumažins žalos dydį, arba kiek šis pajėgus keistis ateityje ir iš priešų tapti sąjungininku. Šioje dalyje svarbiausi keliami klausimai yra – kokius skirtumus/panašumus valstybės identifikuoja tarp savęs ir Kito? Kokiomis kategorijomis valstybės vadovaujasi kalbant apie Kitą? Ar skirtumai tarp valstybių yra esminiai, o gal jie gali keistis? Kas yra pagrindiniai kintamieji, santykiyje su Kitu – karinė jėga, vertybės, ideologija, įsipareigojimai, sutarimai?

1.2. Kolektyvinis identitetas

Kolektyvinis identitetas randasi tuomet, kai grupė veikėjų (tauta, kolektyvas ir kt.) sėkmingai apibrėžia save kitiems veikėjams, priskiriant sau tam tikras savybes ir bruožus, kurie yra stabilūs laike.²⁴ Kolektyvinis identitetas visuomet apima kolektyviškumo identifikaciją – bendros vertybės, interesai, tikslai, nusistatymai, taip pat kaip ir savęs identifikacija su kolektyviškumu (su kitais), kuris apima bendrumo ir solidarumo jausmus.²⁵ Kolektyviniai identitetai tradiciškai kūrėsi tam tikromis klasėmis (unijų, intelektualų, darbininkų), politinėmis (valstiečių) ar kultūrinėmis kategorijomis (etniškumo). Šie identitetai sukuria ir palaiko šių kategorijų ribas, koncentruojasi ties konkrečiu grupės tikslu ir poreikiu.²⁶ Šis konceptas, analizuojant JAV ir Izraelio skirtingas pozicijas Irano branduolinio susitarimo atžvilgiu, yra svarbus dėl dviejų priežasčių: pirmiausia, susitarimas pasirašytas JAV kartu su P5+1 valstybėmis, kurių dauguma dalinasi tam tikromis bendromis vertybėmis ir kurios lemia diplomatinio kelio ieškojimą su trečiosiomis šalimis bei tikėjimu jų transformacijomis. Šių valstybių diplomatija pastebi valstybių pažangą, progresą ir tiki demokratijos plėtra, nes jų bendras identitetas apima tokios išorės politikos kategorijas ir nuostatas. Antroji priežastis yra Izraelio ir JAV bendras identitetas. Abi valstybės buvo dvišalių santykių pavyzdys, kurti glaudūs kariniai, ideologiniai, kultūriniai ryšiai, tačiau Kito suvokimas ir identifikavimas vis dėlto išsiskyrė į kategoriškai skirtingas pozicijas (nacionalinis identitetas vs kolektyvinis identitetas).

Kolektyvinis identitetas kyla iš valstybės nacionalinio identiteto. Kadangi žmonės veikia besiremdami reikšmėmis, šios reikšmės lemia vadinamąsias kolektyvines reikšmes, per kurias veikėjai įgyja identitetus, o šie lemia jų bendrus interesus suvokiant tarptautines situacijas ir jas konceptualizuojant. Anot A. Wendto, intersubjektyvios sisteminės struktūros apima bendrus suvokimus,

²⁴ Klaus Eder, „A theory of collective identity. Making sense of the debate on a “European identity”.” Berlin: Institute of Social Sciences, 2005, 2. <http://www.sociologyofeurope.unifi.it/upload/sub/Presentazioni/eder_2008_identity.Europe.narrative.pdf> [Žiūrėta 2015 02 17].

²⁵ Scott A. Hunt and Robert D. Benford, „Collective Identity, Solidarity, and Commitment.” US: Blackwell Publishing Ltd, 2004, 434. <<https://wiki.zirve.edu.tr/sandbox/groups/economicsandadministrativesciences/wiki/0edb9/attachments/371d5/Hunt%20and%20Benford.pdf?sessionID=2f78617d94f0913a79812dcb5690927bedc199f4>> [Žiūrėta 2015 02 10].

²⁶ Marina Adler, „Collective identity formation and collective action framing in a Mexican “movement of movements”.” USA: Journal for and about social movements, Vol. 4 (1), 287 - 315, 2012, 296. <<http://www.interfacejournal.net/wordpress/wp-content/uploads/2012/05/Interface-4-1-Adler.pdf>> [Žiūrėta 2015 01 13].

lūkesčius ir socialines žinias, kurios yra įsitvirtinusios tarptautinėse institucijose bei grėsmės suvokimo komplekse, kuris nurodo kaip valstybės apibrėžia savo interesus ir identitetus.²⁷ Kuo konfliktų tikimybė sistemoje bus didesnė, tuo valstybės bus labiau linkusios bijoti viena kitos, jos gins egoistinius savo identitetus, susijungdamos dėl santykinės naudos bei atmetant faktorius, kurie gali pakenkti. Hobso sistemoje, apibusė baimė yra tokia stipri, kad faktoriai nurodantys negatyvią Kito identifikaciją, visada ras sau vietą egzistuoti. Loko sistemoje, kur egzistuoja abipusis suverenumo pripažinimas, valstybės turi daugiau tikėjimo, kad jų egzistencijai nėra keliami grėsmė, kuriant erdvę pozityvių identifikacijų procesui.²⁸ Taigi kolektyviniai identitetai ne tik yra įgyjami ir vystomi sąveikoje su Kitu, bet ir apibrėžia kokia anarchijos ir saugumo aplinka dominuos.

Konstruktivistai argumentuoja, kad veikėjų interesai yra formuojami intensyvios interakcijos metu ir jie gali būti performuojami tinkamumo logikos.²⁹ Vadinasi tai, kokioje sistemoje veikia veikėjai, kaip suvokiamas kolektyvinis identitetas ir Kitas, interakcijos metu gali keistis, jei bus priimta, kad Kitas nebėra toks ideologine prasme tolimas, šis atitiko tam tikras mūsų vertybes ir normas arba jis gali atnešti naudą. A. Wendtas nurodo dvi sistemas, kuriose formuojasi kolektyvinis identitetas. Pirmojoje, kolektyvinį identitetą lemia kylanti valstybių tarpusavio priklausomybė dėl prekybos ir kapitalo judėjimo; taip pat bendro Kito atsiradimas, ar tai būtų išorinės grėsmės personifikacija, ar labiau abstrakti grėsmė kaip branduolinis karas ar ekologinė katastrofa.³⁰ Antrojoje sistemoje, kolektyvinio identiteto formavimą lemia vidaus vertybių transnacionalinė sklaida – kultūrinės (globalios kultūros kilimas) ir politinės (demokratinių institucijų plėtra, gerovės valstybė, susirūpinimas dėl žmogaus teisių). Tokį kolektyvinį identitetą, nors ir ne iš altruistinių paskatų, puikiai iliustruoja Europos Sąjunga. E. Crudu ir M. Eremenko tyrė ES plėtrą į rytus, kurios metu Kiti – Centrinės ir Rytų Europos valstybės turėjo atitikti Vakarų vertybes ir jų kolektyvinį identitetą. Autoriai pastebi, kad Rytų europiečiai visų pirma turi tam tikrą etiketę, kuri randasi dėl pačių vakariečių vaizduotės, savo identitetą kuriant per skirtumą su mažiau išsivysčiusiomis valstybėmis, nes Rytų-Vakarų takoskyra giliai įsirežūsi į europiečių sąmonę. Europos Sąjungos pamatas, normos, institucijos remiasi Vakarų tradicijos taisyklėmis, o priimant naujas nares, jos turi atitikti šios organizacijos vertybes. Jos yra teorizuojamos, analizuojamos ir traktuojamos kaip tam tikra tabula rasa (švari sąmonė), kurios yra pasirengusios socializuotis su ES pamatinėmis vertybėmis per ES

²⁷ Wendt, *Social Theory of International Politics*, 389.

²⁸ Ten pat, 389.

²⁹ Nilüfer Karacasulu ir Elif Uzgören, „Explaining social constructivist contributions to security studies.” Turkey: SAM, Perceptions, 2007, 38. <<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Karacasulu-Uzg+%C2ren.pdf>> [Žiūrėta 2016 01 12].

³⁰ Wendt, *Social Theory of International Politics*, 389.

reikalavimus ir narių-kandidačių paklusnumą, kurios taip elgiasi, kad atitiktų priėmimo reikalavimus.³¹ Šis pavyzdys įdomus tuo, kad ES ne tik konstruoja kitoniškumo procesus ir Kito įvardijimą, tačiau iliustruoja ir vidinį kitoniškumą pačioje sąjungoje, Kitų ieškojimą savoje grupėje. Nors šalys sąjungos viduje turėtų būti savos, nes atitinka nustatytas savų vertybes ir bruožus bei kuria kolektyvinį identitetą, Rytų ir Centrinė Europa vis dar yra Vakarų Europos Kitas, kuris gali būti priimtas tik per visišką socializaciją. Šis pavyzdys puikiai iliustruoja kolektyvinio identiteto funkcionavimą. Tarptautinėje erdvėje egzistuoja valstybių aljansai, sąjungos, strateginės partnerystės, kurios remiasi bendromis vertybėmis, įstatymais, normomis. Tam, kad nauja valstybė galėtų bendradarbiauti su kitomis (dažniausiai galingesnėmis) valstybėmis, ji turi priimti jų kolektyvinį identitetą.

Magistro darbe kolektyvinis identitetas tiriamas tiek, kiek jis naudojamas JAV ir Izraelio retorikoje kalbant apie Iraną ir jo atitikimą bendrosioms Vakarų normoms. Šioje dalyje keliami klausimai – kokios kolektyvinės reikšmės veikia Izraelio ir JAV politikų diskurse? Kiek tai paveikė Irano, kaip galinčio/negalinčio laikytis susitarimų ir įsipareigojimų, identifikavimą? Kokias kolektyvines Vakarų vertybes, pasak JAV, Iranas priėmė, kad su juo pradėta bendradarbiauti ir siekiama jo grįžimo į tarptautinę areną? Ar Izraelis, nepritardamas šiam susitarimui, nacionalinį identitetą iškelia aukščiau kolektyvinės gerovės?

1.3. Ribų kūrimo praktika

Kito ir savęs atskyrimas valstybės identiteto formavime yra neatsiejamas nuo ribų koncepcijos. Nacionalinis identitetas suteikia simbolines ribas, ir per valstybę sukuria formalias, fizines ir legalias ribas tiek piliečiams, tiek pačiai valstybei. To pasekoje, nacionalinė bendruomenė siekia propaguoti savęs reprezentaciją, siekiant ją aktualizuoti ar ginti nuo konkurentų. Anot D. Campbello, kadangi valstybės identitetas yra kuriamas per santykį su Kitu, to rezultate yra brėžiamos ribos tiek šalies viduje, tiek išorėje. Ribos apibrėžia vidų nuo išorės, save nuo Kito, vietinį nuo užsienio.³² Taip pat funkcionuoja ir pilietybės sistema, kurioje tapatybė nustatoma – savi yra piliečiai, atskiriami nuo kitų, svetimi traktuojami kaip galimai keliantys grėsmę. Tai yra vadinamosios ribų kūrimo praktikos, kurios kuria identitetą tiems, kurių vardu tos praktikos veikia (valstybei, organizacijai ar individui).

³¹ Emanuel Crudu ir Maria Eremenko, „Faces of Alterity: The Eastern European Other Inside the EU”. Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations: Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012, 5.

³² Campbell, 9.

Tapatybė, kurią turi tiek individas, tiek valstybė ar organizacija, visuomet brėžia ribas tarp mes ir jie. Ribos gali būti fizinės (valstybių sienos, tam tikros etninės bendruomenės), taip pat numanomos arba idėjinės. Ties ribomis tarp skirtingų grupių, tarp mes ir jie, gali formuotis įtampa, ypač kai stengiamasi tas ribas vienokiu ar kitokiu būdu keisti. Būtent todėl užsienio politikoje tapatybė svarbi apibrėžiant draugiškumo/priešiškumo santykius su kaimyninėmis ir kitomis reikšmingomis valstybėmis. Užsienio politika tampa diferenciacijos praktikomis, įgyjamomis konfrontacijose tarp aš ir Kitas.³³ Magistro darbe nėra aktualu fizinės valstybių ribos, tačiau itin svarbios idėjinės ribos, kurių svarbiausias faktorius yra grėsmės suvokimas. Grėsmės konceptą nustatant ribas nuodugniai tyrė D. Campbellas, kuris siekė naujos teorijos apie užsienio politiką, traktuojant ją kaip ribas nusakančias praktikas, atspindinčias valstybės identitetą, lemiančias jo produkciją ir reprodukciją. <...> Pavojus, anot D. Campbello, sukuria daug daugiau nei ribas kurios žymi erdvę; grėsmės turėjimas reikalauja vykdymo. Tai, kas esame mes yra neatsiejama, nuo ko mes bijome, kas yra mūsų grėsmė.³⁴ Ribos brėžiamos tarp savęs ir objekto, kuris galimai kelia grėsmę, o šis savęs ir Kito suvokimas yra įtvirtinamas normose, interesuose, valstybės saugumo politikoje, kitaip tariant, yra institucionalizuojamas.³⁵ Pavojaus diskursas šioje teorijoje susideda iš įvairių grėsmių, sukurtų ir nurodytų valdančiojo elito, tam, kad pristatytų tautai kas ji yra, atskiriant ją nuo Kitų – tų, kurie kelia pavojų ir grėsmę. Nacionalinio pagrindo kūrimo procesas niekada nėra baigtinis, valstybės identitetas ir jos egzistavimas per se negali būti visiškai apsaugotas.³⁶ Tokiu atveju, kuo labiau valstybė save įgalina identifikuoti ir atskirti nuo kitų veikėjų, tuo ji labiau linkusi į išlikimą. Iš kitos pusės, skirtumai ir ribų nustatymas gali veikti ir be jų konvertavimo į kitoniškumą. Skirtumas tampa kitoniškumu kuomet kuriamas privilegijuotasis aš.³⁷ Kai subjektas pripažįsta, kad jis savarankiškai yra neatskiriamas nuo Kito, nes be Kito, jo paties tapatybė nebūtų tokia, kokia yra, jis atmeta savęs, kaip stabilaus ar pranašesnio idėją, o įvairovė tampa priimtina ir vertinama. Galima daryti prielaidą, kad kitoniškumas labiau artikuluojamas ir naudojamas diskurse ten, kur įžvelgiama grėsmė ir rečiau tarp valstybių-sajungininkių.

³³ Campbell, 74.

³⁴ Ten pat, 74.

³⁵ Ten pat, 3.

³⁶ Maxym Alexandrov, „The Concept of State Identity in International Relations: A Theoretical Analysis.” Japan: Hiroshima University, 2008, 37. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.503.2088&rep=rep1&type=pdf>> [Žiūrėta 2016 02 16].

³⁷ Erica Simone ir Almeida Resende, „Self and Other in Foreign Policy Discursive Practices: Resisting Othering in Processes of Knowledge Production in IR”. Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations : Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012, 144-146.

Kaip identiteto kūrimo konceptualizacija susijusi su grėsmės suvokimu? Grėsmės modelio konstrukcija nurodo, kad grėsmės suvokimas atlieka vidaus ir išorės grupių atskyrimo funkciją. Grėsmės suvokimas galimas tik po identiteto, tarp savęs ir Kito, atsiradimo. Jei Kitas yra visiškai kitoks nei aš, materialus jėgų balansas bus lemiamas suvokiant grėsmę.³⁸ Artimumas ir grėsmingumas tampa neatsiejamomis kategorijomis. Bendrumo identitetas veikia jų elgesį ir įsitikinimus, nes kuo identiteto bendrumo jausmas didesnis, tuo stipresnis ir efektyvesnis savęs priskyrimas prie Kito. Jeigu grupės identifikuoja, kad jų identitetai yra panašūs, jos bus linkusios manyti, kad Kitas neturi intencijos joms pakenkti. Atvirkščiai, artimas identitetas skatina, bendradarbiavimo su Kitu, norą.³⁹ Galima daryti išvadą, kad ideologine prasme artimo Kito materialūs pajėgumai nebus tiesiogiai siejami su grėsme, ir atvirkščiai, kuo labiau Kito identitetas skiriasi nuo manojų, tuo didesnis dėmesys bus skiriamas Kito materialiams pajėgumams, tuo grėsmės identifikavimas bus didesnis. Iš kitos pusės, konstruktyvizmo teorijoje grėsmės yra socialiai konstruojamos, jos nėra natūralios ir neišvengiamos. Valstybės gali keisti savo grėsmės suvokimus evoliucionuojant aplinkai ir keičiantis praktikoms.⁴⁰ Tai, kaip valstybės priima viena kitą, nėra stabilus procesas, o besikeičiantys, dinamiški tarptautiniai santykiai yra akivaizdus to įrodymas. Bendrumo jausmas gali didėti, priklausomai nuo abiejų pusių veiksmų ir suteikiamų reikšmių.

Analizuojant Izraelio ir JAV skirtingas reakcijas į Irano branduolinį susitarimą, ribų konceptas yra svarbus tuo, kad jis nurodo skirtingą Irano grėsmingumą šių valstybių viduje. Pagrindiniai keliami klausimai – kaip grėsmės lemia skirtingą Irano suvokimą? Kokios ribos lėmė JAV politikos posūkį bei Izraelio prieštaravimus?

Visos trys tyrimo modelio kategorijos tarpusavyje yra itin susijusios, bet kartu atskleidžiančios skirtingus analizės kampus ir klausimo kompleksškumą. Savęs atskyrimas yra būtinas Kito identifikavimui, savęs kūrimui bei politinės krypties pasirinkimui. Būtent ši analizės dalis nurodo, kaip JAV ir Izraelis suvokia Iraną, kokiomis kategorijomis operuoja viešuosiuose pareiškimuose. Taip pat ši dalis tiria, kokiose anarchijos sistemose veikia valstybės ir kaip šios sistemos daro įtaką valstybių tarpusavio santykiams bei vienas kito identifikavimui, nes esant skirtingoms sistemoms, valstybės vadovaujasi skirtingomis kategorijomis kalbant apie Kitą, vienu atveju svarbiausią dėmesį kreipiant į valstybės karinius pajėgumus, ideologiją ar jos ankstesnes praktikas, kitu atveju svarbą teikiant įsipareigojimams, susitarimams ir diplomatijai.

³⁸ Rousseau, Garcia-Retamero, 749.

³⁹ Ten pat, 750.

⁴⁰ Karacasulu, Uzgören, 38.

Kolektyvinis identitetas, kaip dalis tyrimo yra svarbus tuo, kad bet kuriuo atveju šis susitarimas nėra dvišalis, o jo implikacijos nėra tik lokalias. Tai yra tarptautinis susitarimas, kuriam pritarė galingiausios pasaulio valstybės ir kurio viena iš teigiamų pasekmių turėtų būtų Irano ekonominis atsivėrimas Vakarų šalims bei tapimas tarptautinės prekybos dalimi. Tai, kad susitarimas buvo pasirašytas JAV bei P5+1 valstybių, rodo, kad Iranas atitiko tam tikras vertybes ir reikalavimus. Iš kitos pusės, Izraelio, kaip Vakarų pasaulio dalies, kategoriškas nepritarimas, kelia klausimą apie vertybių, tarp Vakarų ir Izraelio, skirtumus, arba Izraelio solidarumo nebuvimą, kuomet nacionalinis identitetas keliamas aukščiau kolektyvinio. Taigi ši tyrimo dalis nurodo, kokios vertybės yra svarbios tarptautinei bendruomenei, kurios iš jų lėmė JAV politikos posūkį Irano link, bei kaip šios vertybės paveikia abiejų valstybių reakcijas dėl susitarimo.

Ribų nustatymo analizės dalis leidžia tirti tas ribas, kurios leidžia/neleidžia kurti diplomatiją su tokia valstybe kaip Iranas. Ribų nustatymas veikia kartu su savęs atskyrimu, tačiau ribos tiksliau nurodo kas yra valstybės ribos, kriterijai, pasirenkant ar santykiuose su kita valstybe yra pasitikima įsipareigojimais, ar reikalinga izoliacija, kariniai veiksmai ir t.t. Valstybė save atskiria nuo visų kitų veikėjų bet kuriuo atveju, kas tai bebūtų – draugas ar priešas, sąjungininkas ar konkurentas. Tačiau tai nepaaiškina, kur įvyksta valstybės politikos posūkis, nuo kitos valstybės izoliacijos iki grįžimo prie bendradarbiavimo su ja.

2. Susitarimas dėl Irano branduolinės programos

Iranas, valstybė Artimuosiuose Rytuose, pasižymi ne tik siekiu tapti regiono lydere, bet ir stipriai išreikšta ideologine pozicija, kuri neretai priešpastatoma Vakarų civilizacijos vertybėms. Būtent dėl ideologinės konfrontacijos, Irano branduolinis susitarimas laikomas vienu didžiausių B. Obamos pasiekimų prezidentavimo laikotarpiu. Iranas niekada nebuvo valstybė, su kuria susitarimai pasiekiami lengvai, juolab, Irano nesužlugdė nei tarptautinis spaudimas, nei sankcijos. JAV, nepaisant istorinių konfliktų ir laikotarpių, kuomet Iranas ją įvardino kaip vieną didžiausių valstybės priešų, vienu iš savo prioritetų nustatė derybas ir diplomatinį kelią susitariant su Iranu. Ir būtent dabar, branduolinis susitarimas su Iranu ir *atsaldyta* krizė su Kuba vadinami didžiausiais B. Obamos kadencijos pasiekimais. Akivaizdu, kad B. Obamos išreikšta „nauja galimybė“, Vakarams reiškia naują žingsnį dėl santykių perkrovimo su šia valstybe. Kaip bebūtų, JAV priklausomybė nuo naftos yra milžiniška, ir tikėtina, kad ateityje ši priklausomybė tik didės. Nors Irano naftos ir dujų atsargos nėra visiškai išvystytos, ir kyla problemų dėl prastos kokybės įrangos, pačios atsargos yra

nepaprastai didelės. Dažniausiais skaičiavimais, Irano naftos rezervai sudaro apie 11% visų naftos išteklių pasaulyje, o tai yra maždaug keturis kartus daugiau nei JAV rezervai, įskaitant Aliaską. Irano gamtinių dujų atsargos yra dar didesnės, sudaro apie 15% visų pasaulyje.⁴¹ Kartu pats Golfo įlankos regionas taps didesniu žaidėju pasaulinėje arenoje, nes naftos poreikiai, ypač dėl tokių augančių ekonomikų kaip Kinija ar Indija, augs, o su tuo didės ir valstybių svoris.

Baltųjų rūmų pateikiamoje informacijoje nurodoma, kad branduolinis susitarimas veikia ke-turiais lygmenimis, siekiančiais panaikinti bet kokią galimybę Iranui pasigaminti bombą. Iranui reikėtų dviejų pagrindinių elementų branduolinio ginklo gamybai: praturtinto urano ir centrifugų. Praturtinto urano reikia tam, kad būtų išgaunama medžiaga, reikalinga bombos gamybai ir dešim-tims tūkstančių centrifugų. Anot JAV vyriausybės, šiuo metu Iranas turi urano atsargų, kurių užtektų 8-10 branduolinių bombų sukurti. Tačiau dėl šio branduolinio sandorio, Iranas turės sumažinti urano atsargas 98%, ir išlaikyti urano sodrinimo lygį ties 3.67% – gerokai mažesnę sodrinimo lygį nei reikia, norint sukurti bombą. Branduoliniam ginklui taip pat reikėtų dešimties tūkstančių centrifugų. Šiuo metu Iranas turi beveik 20.000 centrifugų, tarp jų Natanzo ir Forde urano sodrinimo įrenginiai. Tačiau pagal šį sandorį, Iranas turi sumažinti savo centrifugas iki 6,104 per ateinančius dešimt metų. Urano sodrinimas nebus leidžiamas su Forde sodrinimo įrenginiu, o vienintelės centrifugos, kurias bus leista naudoti, yra Irano seniausi ir mažiausiai efektyvūs modeliai. Trečiasis būdas, kuri-uo Iranas gali sukurti branduolinį ginklą – plutonis. Vienintelė vieta, kur Iranas gali pasiekti ir iš-gauti plutonį yra sunkiojo vandens (deuterio oksido) Arako branduolinis reaktorius. Šiuo metu, šis reaktorius gali būti naudojamas ginklų programai, tačiau pagal sandorį, Arako reaktorius bus pert-varkytas, kad nebūtų įmanoma išgauti jokio ginklams reikalingo plutonio. Taip pat Iranas negalės statyti sunkiojo vandens (deuterio oksido) reaktoriaus mažiausiai 15 metų.⁴² Šie keliai yra tie, kuri-uos nurodė pats Iranas. Tačiau ką daryti, jei Iranas bando statyti branduolinę programą paslapčia? Tam yra ketvirtasis kelias. Pagal naują branduolinį sandorį, Iranas įsipareigojo leisti jį stebėti, tikrinti ir inspektuoti. Tarptautiniai inspektoriai iš Tarptautinės atominės energijos agentūros (TATENA) ne tik nuolat stebės kiekvieną Irano elementą sudarantį branduolinę programą, tačiau taip pat tikrins, ar nėra laikoma daliųjų medžiagų slaptai. Ir jei TATENA inspektoriai įtars tam tikrą

⁴¹ Paul Rogers, „Military action against Iran: impact and effects.” Oxford: Oxford Research Group, 2010, 5. <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/sites/default/files/Iran%20Report%202010_0.pdf> [Žiūrėta 2016 01 12].

⁴² The White House, „The historic deal that will prevent Iran from acquiring a Nuclear weapon.” Washington: The White House, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/iran-deal>> [Žiūrėta 2016 01 02].

vietą ar nederamą veiklą, inspektoriams bus leista apžiūrėti ir inspektuoti. Tam buvo priimtas papildomas protokolas prie Susitarimo saugos garantijų su TATENA.⁴³

Iranas daug kartų įrodė, kad jo neveikia tarptautinė teisė, ir jos primestos nuostatos bei taisyklės. Todėl prieš pasirašydamas branduolinį susitarimą, Iranas tiksliai apskaičiavo ir įvertino to naudą (nebent Iranas nesilaikytų susitarimo reikalavimų, kaip tuo gąsdina Izraelis). Taigi kuo šis susitarimas naudingas Iranui? Pirmiausia, tokiu būdu valstybė gauna galimybę atgaivinti prekybinius ryšius su Vakarų šalimis ir skatinti investicijų iš užsienio pritraukimą. Dėl sankcijų atšaukimo, Iranas grįš į naftos eksporto rinką bei bus atšaldytos jo banko sąskaitos, bus panaikintos sankcijos aviacijos ir laivininkystės sektoriuose. Prekyba su ES šalimis yra didelis postūmis Iranui siekiant branduolinio nusiginklavimo, nes socialistiniu modeliu grįsta ekonomika gali pradėti transformuotis į kapitalistinį modelį, o mažėjanti izoliacija tarptautiniu lygmeniu, bent jau liberalesnių Irano verslo atstovų požiūriu, gali paskatinti augti užsienio investicijų ir turizmo sektorius. Iš kitos pusės, sankcijų panaikinimas ir Irano atsivėrimas tarptautinei prekybai gali apsunkinti Irano vyriausybės bei Islamo revoliucijos gvardijos (IRGC) santykius. IRGC valdo nemažą Irano ekonomikos dalį, ir ypač sustiprėjo sankcijų taikymo metu, todėl dabar turi didelę ekonominę bei politinę įtaką. Tai lems, kad Irano prezidentas balanso turės siekti ne tik išorėje, bet ir šalies viduje. Antras susitarimo poveikis Iranui galėtų būti kultūriniai ir socialiniai pokyčiai. Atvirumas Vakarų šalims paskatintų Iraną modernizuotis ir bent minimaliai laisvėti vertybiniu pagrindu. Kultūrinis Europos pamatas, Vakarų įmonių investicijos, gali prisidėti prie Irano modernizacijos bei ideologinio laisvėjimo. Veikiausiai tai nėra nei Irano prezidento, nei politinio elito siekiamybė, tačiau atsivėrimas Vakarų vertybėms veikiausiai buvo įvertintas kaip mažesnė blogybė už valstybės ekonominį atsilikimą regione. Trečia, Iranas negali prarasti savo įtakos regione. Sankcijos ir krentančios naftos kainos smarkiai apkarė Irano pajamas, kurios yra būtinos konkurencijoje su Izraeliu ir Saudo Arabija. Iranas šį susitarimą pasvėrė labai apskaičiuotai ir nedarė to iš altruistinių paskatų – kad branduolinis atgrasymas šiame regione yra svarbus, puikiai iliustruoja Irano kaimynas Irakas. Izraelis sunaikino Bagdado branduolinį reaktorių Osirak 1981 metais, to pasekoje JAV įžengė į šią šalį 2003.⁴⁴ Tokios istorijos pamokos Iranui nepriduoda saugumo garantijų dėl branduolinio atgrasymo atsisakymo. Žinoma, kaip ir minėta, Iranas visuomet rodė priešišumą ir vertybinį skirtumą tiek Izraelio, tiek JAV ir viso Vakarų pasaulio atžvilgiu. Dėl šių priežasčių išlieka tikimybė, kad Iranas sieks savo įtaką

⁴³ The White House, „The historic deal that will prevent Iran from acquiring a Nuclear weapon.” Washington: The White House, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/iran-deal>> [Žiūrėta 2016 01 01].

⁴⁴ Donald Neff, „Israel Bombs Iraq's Osirak Nuclear Research Facility.” Washington: Washington Report on Middle East Affairs, 1995. <<http://www.wrmea.org/1995-june/israel-bombs-iraq-s-osirak-nuclear-research-facility.html>> [Žiūrėta 2016 02 02].

plėsti už valstybės sienų ir tam pasiekti nevensgs smurto. Tokiu atveju Vakarų valstybės bus įdėjusios per daug pastangų ir tikėjimo į Irano transformaciją, kuri niekada neįvyks.

Irano transformacija tiki Vakarų valstybės, tačiau ne kaimynai Artimųjų Rytų regione. Valstybė daug kartų įrodė, kad galios siekis ir plėtra yra jos prioritetas. Irano vykdoma destabilizuojanti politika, teroristų rėmimas vardan regioninės hegemonijos, net ir vykstant branduolinių derybų pasiruošimui, yra akivaizdus to įrodymas. Šiitų ginklavimas Sirijoje, Irake, Jemene, regioninio ir globalaus terorizmo rėmimas (Hezbollah and Hamas), planuoti teroristiniai aktai kaip kad sutrikdytas 2011 m. planas nužudyti Saudo Arabijos ambasadorių JAV, neramumų kurstymas regione, pavyzdžiui, vykdomos kibernetinės atakos, kaip 2012 m. ataka prieš Saudo Arabijos naftos kompaniją Aramco. Iranas reikšmingai prisidėjo prie kaimyninių valstybių silpninimo ir savo galios kitose šalyse plitimo. Vakuumą Irake Iranas greitai užpildė šiitų dominavimu ir įgavo nemažai įtakos Sirijoje, kur remia Basharo al-Assado režimą ir jo vykdomus žiaurumus bei siekia aktyvaus fronto įsteigimo su Izraeliu ir Jordanija. Šios Irano veiklos stumia sunitų grupes į sunitų džihadistų pajėgas Irake ir Sirijoje. Libane, Irano kišimasis veikia per Hezbollah, pastaraisiais metais užkirtusios kelią naujo pirmininko rinkimams. Jemene, ginklavo ir finansavo *Zaydi Houthi* sukilėlius, kurie nuvertė pro-amerikietišką vyriausybę ir užkariavo strateginę Raudonosios jūros uostą. Irano ardomoji veikla kelia grėsmę Persijos įlankos šalių stabilumui, o jo karinė parama Hamas didina įtampą Gazoje. Be to, Irano lyderiai pažadėjo atkurti Gazą Vakarų Krante apginkluojant vietos palestiniečių kovotojus.⁴⁵ Irano vykdoma kaimynystės politika lemia Izraelio ir kitų valstybių Artimųjų Rytų regione skepticizmą, kuris gali peraugti į dar didesnę ginklavimąsi, nes specifinis Irano reislamizacijos projektas, o su juo ir branduoliniai bandymai, tėra panšiitinis, t.y. negalintis pretenduoti į visų musulmonų konsolidaciją ir net jai prieštaraujantis.⁴⁶

Branduolinis susitarimas yra daug žadantis ir ribojantis Irano branduolinę galią. Tačiau branduolinio susitarimo turinys nėra toks apribojantis ir naikinantis Irano branduolinius pajėgumus, kaip kad to norėtų Izraelis. Susitarime didesnis dėmesys kreipiamas į Irano infrastruktūros kontrolę ir branduolinius pajėgumus, neišardant Irano galimybių gaminti branduolinį arsenalą ateityje. Pavyzdžiui, toks galimybių demontavimas buvo taikytas susitarimo su Libijos diktatoriumi Muammaru Qadhafi 2003 metais (nepaisant to, kad Libijos branduolinė programa buvo mažiau pažengusi nei Irano).⁴⁷ Veikiausiai, apskritai, tik toks susitarimas buvo įmanomas su šia valstybe, kuri ner-

⁴⁵ Herzog, 6.

⁴⁶ Andrijauskas, 192.

⁴⁷ Herzog, 2.

izikuotų atiduoti savo saugumo garantijų į ideologinio priešo rankas. Gali būti, kad Iranui toks nuolaidžiavimas reiškia leidimą gaminti urano praturtintus ginklus ir netrukdomai pereiti prie bombų ateityje. Būtent dėl šių priežasčių ir galimų ilgalaikių susitarimo pasekmių Izraelio nacionaliniam saugumui galimos kitų regioninių veikėjų pastangos siekti ginklavimosi, sukuriant pavojingą pakopą regioniniam ginklų platinimui. Iš kitos pusės, maži pokyčiai gali vesti prie didelių laimėjimų. Jei valstybei pavyks atsiverti ir patikėti globalios sistemos teikiama nauda, gali būti sudėtingiau vykdyti destabilizuojančią politiką ir tikėtinos politinės transformacijos ilguoju laikotarpiu.

3. KITO veiksnys vertinant branduolinį susitarimą su Iranu. Izraelio atvejis

3.1. Savęs atskyrimas

Izraelis yra gana nesenai susikūrusi valstybė, turinti ypatingą identiteto ir išlikimo suvokimą. Ilgai migravusi ir neturėjusi savo žemės bei teritorijos tauta, be kita ko, persekiota ir patyrusi genocidą, tam, kad išliktų, turėjo kurti itin stiprų saugumo ir nacionalinio intereso koncepsiją, kurios svarbiausias tikslas – Izraelio valstybės saugumas. Jau 1981 m. Izraelio strateginėje doktrinoje nurodoma, kad dauguma arabų valstybių yra matomos kaip potencialios koalicijos, siekiančios Izraelio destrukcijos ir sunaikinimo, narės, o valstybė gali susidurti su nesibaigiančiu karu. Be kita ko, nuo pat Izraelio valstybės susikūrimo, jos saugumo didinimui trukdė geografiniai, demografiniai, ekonominiai, politiniai suvaržymai. Pavyzdžiui, iki 1967 m., Izraelio geografinė padėtis buvo itin nepalanki gynybos strategijai. Dėl ekonominių ir demografinių išteklių susitelkimo ties sienomis su Sirija ir Jordanija, teritoriniai laimėjimai 1967 m. turėjo tik dalinę įtaką Izraelio pažėdžiamumo mažėjimui.⁴⁸ Be to, Izraelis tuo metu turėjo mažas reguliarias pajėgas, silpnesnes už arabų kariuomenes. Dėl veiksmų paminėtų aukščiau, valstybei buvo būtina kurti itin stiprų nacionalinį interesą, didinti saugumą, ieškoti partnerių bei identifikuoti priešus. Nors Izraelio saugumo strategija dažniausiai kuriama per partnerystę su JAV, svarbiausia valstybės sąjungininke, ir karinių pajėgų didinimą, Izraelio konfrontacija su kaimyninėmis valstybėmis, Kitų regione sugrėsminimas yra lygiai tai pat svarbus Izraelio nacionalinio intereso stiprinimui ir užsienio politikos pasirinkimui. Kadangi Izraelis save apibrėžia kaip vienintelę demokratiją regione, vertybiniu

⁴⁸ Yoav Ben-Horin ir Barry Posen, „Israel’s strategic doctrine.” California: The RAND Corporation, 1981, V. <<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2007/R2845.pdf>> [Žiūrėta 2016 13].

požiūriu Izraeliui *savas* yra visas Vakarų pasaulis, kuriam, anot Izraelio politinio elito, turėtų būti nepriimtinos vertybės ir ideologija, skleidžiama Teherano.

Valstybėje vykstanti savi-identifikacija, arba, kitaip, savęs atskyrimas nuo kitų veikėjų sistemoje, vyksta dvejais, neatsietais vienas nuo kito, keliais. Vienu keliu valstybė identifikuoja ir modifikuoja save, savo ideologiją, normas, identitetą, kitu ji identifikuoja kitus narius sistemoje, panašumus su jais ir skirtumus, kas lemia jų tarpusavio santykius ir valstybės užsienio politikos pasirinkimą. Izraelis save identifikuoja per Vakarų vertybių prizmę, kurių egzistavimas tokia neramiame regione kaip Artimieji Rytai, jau, iš esmės, turėtų lemti Izraelio pranašumą prieš kitas valstybes regione. Savęs atskyrimas automatiškai sukelia poreikį savąją grupę identifikuoti pozityviai:

„Dabar liberalių demokratinių vertybių propagavimas darytų įspūdį bet kur, bet kuriuo metu. Bet kas iš tiesų yra nepaprasta, yra tai, kad Izraelis išsaugoja šias vertybes tamsiausiam ir slogiausiam regione šioje žemėje, be kita ko, susidurdamas su neprilygstamais saugumo iššūkiais.“⁴⁹

Ši citata nurodo, kaip Izraelis identifikuoja save tarp Kitų regione. Valstybė yra ne tik vienintelė demokratinė valstybė Artimuosiuose Rytuose (kas kuria jos išskirtinumą, koduoja savo paties pranašumo idėją bei nurodo kitų veikėjų regione neatitikimą Vakarų vertybėms), nors yra apsupta priešų ir grupuočių, pasižyminčių teroristiniais režimais. Ji dar susiduria su dideliais saugumo iššūkiais regione, ji yra pažeidžiama ir puolama, o ideologinis artimumas su Vakarais turėtų skatinti šias valstybes remti Izraelį:

„Iš mano ofiso Jeruzalėje, pavojai su kuriais susiduria Izraelis, kartais gali atrodyti bauginančiai. Valstybė yra apsupta daugelio jėgų, vedinų fanatizmo ir neapykantos. Karingas Islamas žygiuoja – sunitų ekstremistai vedini ISIS ir šiitų fanatikai vedini Irano.“⁵⁰

Sąveika su kitais veikia valstybės identitetą, nes identitetas yra savęs suvokimo konceptas, kuris dažniausiai formuojamas per sąveikas su reikšmingais objektais. Šioje citatoje nurodomi du pagrindiniai valstybės priešininkai, tarp kurių Izraelis formuoja savęs, kaip ideologine prasme itin artimo Vakarams veikėjo, tapatybę, nes konotuojant kitų veikėjų priešišumą ir agresiją, teigiama savi-identifikacija yra ryškesnė. Galima teigti, kad Vakarų valstybės, ypač JAV, yra tos valstybės, kurias Izraelis suvokia kaip teikiančias naudą, vadinasi vertybinis artimumas Izraelio saugumą didina. Tuo tarpu Iranas yra valstybė, kelianti grėsmę, todėl tai, kas blogiausiai atspindi Iraną, bus naudojama Izraelio retorikoje nurodant prieš grėsmingumą, jį demonizuojant. Iranui skelbiami kaltin-

⁴⁹ Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu addresses Jewish Federations of North America.“ Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/PM-Netanyahu-addresses-Jewish-Federations-of-North-America-11-Nov-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 10].

⁵⁰ Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu addresses Jewish Federations of North America.“ Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/PM-Netanyahu-addresses-Jewish-Federations-of-North-America-11-Nov-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 10].

imai terorizmo sklaida ir finansavimu, leidžia Izraeliui kurti savo identitetą bei mobilizuoti tautą kaip kovos prieš teroristus sąjungininkus. Kuomet naudojama terorizmo, priešo retorika, kvestionuojami veiksmai tautos bus legitimizuojami lengviau (Izraelis taip pat turi branduolinį potencialą – yra manoma, kad valstybė turi iki 200 branduolinių kovinių galvučių, daugiausia skirtų orlaiviams ar „Jericho“ serijos „žemė-žemė“ raketoms; bendradarbiauja ne tik su demokratinėmis ir taikiomis valstybėmis regione; nuolat didina karinį potencialą).

Savęs atskyrimas visuomet atlieka tam tikrą funkciją. Identifikavus bendras normas, ideologiją ar interesus su Kitu, siekiama su juo bendradarbiavimo, o identifikavus skirtumus, tarp valstybių kyla konfrontacija. Kuo skirtumai tarp valstybių bus didesni, tuo konfrontacija bus labiau tikėtina. Iverio B. Neumanno nurodytuose savęs atskyrimo kategorijose, Izraelio atveju veikia vadinamasis psichologinis kelias, kuriuo išryškinami panašumai tarp savęs ir Kito vidinėse, savose grupėse (šiuo atveju tarp Izraelio ir Vakarų valstybių, kitais atvejais tarp Izraelio ir arabų sunitų valstybių, Irano priešininkų) bei skirtumų išryškinimas tarp savęs ir išorės grupių, vadinamasis savęs stereotipizavimas (tarp Izraelio, kartu su Vakarų valstybėmis, bei Irano). Izraelis Iraną identifikuoja kaip agresyvų ir teroristinį, tokį, kuriuo Vakarai neturėtų pasitikėti. Izraeliui apibrėžiant save per demokratijos, laisvės, taikos kategorijas, priešprieša su teroristiniu Iranu yra itin ryški.

Kadangi Irano sąsajos su teroristinėmis organizacijomis buvo antra priežastis, po branduolinio ginklo kūrimo, kėlusį priešpriešą ir izoliaciją tarp Vakarų ir Irano, ji pastaruoju metu Izraelio retorikoje yra naudojama dažniausiai. Pasirašytas branduolinis susitarimas, bent jau iš Vakarų pusės, pašalina pirmąją priežastį lėmusią Irano, kaip prieš, suvokimą. Būtent todėl Izraeliui tiksliausia naudoti antrąją priežastį, sąsajas su terorizmu, nes tokia Irano vykdoma politika ne tik yra priešiška Vakarų vykdomai politikai, bet ir kuria jo, kaip veikėjo kuriuo negalima pasitikėti, vaizdą. Kadangi Iranas Izraelio akyse yra Kitas, kuris kelia žalą, Vakarų valstybių susitarimas su Iranu traktuojamas kaip keliantis gėsmę Izraelio saugumui.

Iš Izraelio perspektyvos, JAV administracija, legitimizuodama branduolinio ginklo turėtoją Iraną, suardė šios šalies atgrasymo politiką, duodant šiam režimui erdvę destabilizuoti regioną.⁵¹ Trumpo laikotarpio laimėjimai gaunami už ilgalaikę ateitį. Izraelis bijo ne tik, kad Hezbollah ar Hamas bus geriau finansuojamos (nes sankcijų atšaukimas ženkliai padidins Irano biudžetą) ir turės pažangesnę ginkluotę, bet ir to, kad šios grupuotės bus mažiau varžomos naudoti vidutinio nuotolio raketos, kurias suteiks Iranas. Prieš susitarimą, šios raketos buvo laikomos kontratakais, jei Izraelis bandytų sunaikinti Irano branduolinę infrastruktūrą. Kadangi dabar tokios grėsmės nėra, raketos

⁵¹Herzog, 5.

gali būti perduotos remiamoms grupuotėms. Ir ne tik šioms grupuotėms. Izraelis dar nepamiršo Irano pažado remti palestiniečių kovotojus, o didesni finansai leidžia didesnę finansavimą. Izraelio baimė yra racionali, kylanti iš ankstesnės Irano veiklos regione. Apskritai Izraeliui Iranas neatrodo racionali ir atskaitinga valstybė, galinti laikytis sutarimų. Jis mato Iraną tik kaip valstybę, kuri siekia, ir ateityje tik dar labiau sieks, tapti regionine galia. O tokia tapti Iranas siekė jau senai – Hezbollah rėmimas, emocijų kurstymas kaimyninėse Sirijoje, Bahreine, Jemene yra akivaizdūs to įrodymai. Būdamas turtingesnis, jis greičiausiai sieks ir didesnės įtakos. Pažvelgus iš kitos pusės, Izraelio prieštaravimas branduoliniam susitarimui šiek tiek prieštarauja pačio Izraelio politikai. Izraelis toli gražu nevengia didinti karinių resursų bei būti karine galia regione, tačiau matymas, kad tą patį galės daryti bene didžiausias valstybės priešas, jį skatina konfrontuoti net prieš didžiausią savo sąjungininkę JAV. Skelbiama žinutė Vakarams, kurie tiki Irano transformacija – ši valstybė nesikeis:

„Negali būti taip, kad su vienu tušinuko brūkštelėjimu Iranas tampa klubo nariu, o pasaulis tampa Irano agresijos auka. Negali būti taip, kad vienu diplomatinio momentu, realybė kardinaliai pakeičiama. Mes per daug gerai žinome, kad tikri politiniai pokyčiai reikalauja ugdymo, pasitikėjimo kūrimo ir dialogo. Nei vienas iš šių dalykų neįvyksta per naktį.“⁵²

Ši citata nurodo gilų pasitikėjimo trūkumą identifikuojant Iraną. Jis laikomas Kitu, kuriuo negalima pasitikėti. Tai, kad branduolinio nusiginklavimo susitarimas pasiektas per sąlyginai trumpą laiką, Izraeliui yra kliūtis pasitikėti šiuo susitarimu ir Iranu, kaip valstybe. Tačiau panaši situacija nėra kliūtis santykiuose su Saudo Arabija, kuomet Izraelis argumentuoja josėjimą link reformų (plačiau žr. skyriuje „kolektyvinis identitetas“). Nepasitikėjimas, priešų retorika dažniausiai pasižymi labai ryškiomis priešpriešomis, kuomet vienoje pusėje esame mes, geresni, taikesni ir t.t., o kitoje pusėje jie, blogesni už mus. Šis mechanizmas pasitarnauja ne tik siekiant priešų atskyrimo nuo sąjungininkų, bet ir mobilizuojant žydų kolektyvią baimę, neapykantą ir nepasitikėjimą. Savi-pagalbos sistema kuriasi valstybių interakcijos metu, kuomet kiekviena pusė elgiasi taip, kaip kad Kitas yra keliantis grėsmę, sukuriant lūkesčius, kad Kitas neverta pasitikėti. Konkurencingi ar egoistiški identitetai kuriami tokio nesaugumo: jei Kitas kelia grėsmę, valstybė yra stumiama atspindėti tokį elgesį. Be Irano, tokio agresyvaus ir pavojingo, Izraeliui būtų sunku apibrėžti save kaip taikią, demokratinę valstybę, kurios ginkluotė skirta tik saugumui ir priešų atremimui. Priešiškumo, grėsmės kategorijos Izraelio lyderių retorikoje naudojamos ne tik kalbant apie Irano veiksmus praeityje ar dabartyje, bet net ir aiškinant galimas Irano intencijas, taip projektuojant priešiškus ateities san-

⁵² Israel Ministry of Foreign Affairs, „President Rivlin hosts diplomatic corps for Rosh Hashanah.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/President-Rivlin-hosts-diplomatic-corps-for-Rosh-Hashanah-31-August-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 06].

tykius. Ateities projekcijoje Iranui priskiriama terorizmo etiketė, o tai tarsi turėtų kelti nepasitikėjimą juo kaip valstybe, bei trukdyti Irano ir JAV santykiams:

„Kartu su izraeliečiais visose politinio spektro pusėse, aš esu itin susirūpinęs dėl neseniai įvykusio branduolinio susitarimo pasirašymo su Iranu. Dabartinis Irano režimas veikia kartu su pavojinga agresyvumu, fundamentalizmu, valstybės remiamo terorizmo, gąsdinančio – net be branduolinio ginklo – laisvę ir demokratiją regione ir aplink pasaulį, kombinacija. Mes bijome, kad šis susitarimas yra pirmas žingsnis Irano politikos ir strategijos, veikiančios tam, kad toliau destabilizuotų chaotišką regioną, legitimizavime.“⁵³

Ši citata atskleidžia, kokius negatyvius lūkesčius dėl Irano išreiškia Izraelis. Priešiški santykiai lemia, kad Izraelis tikisi blogiausių intencijų iš Irano. Valstybė, kaip veikėjas, norintis taikos ir saugumo, turi ruoštis karui, nes jėga ir nepasitikėjimas tampa išgyvenimo elementais. Tokia negatyvi ir priešiška ateities projekcija yra A. Wendto aprašytos valstybių santykių iliustracijos per ego ir alter schemą. Valstybių, šiuo atveju Izraelio, lūkesčiai apie Irano ateities elgesį, potencialiai yra klaidingi, tačiau pats požiūris yra itin stabilus. Toks priešiškus ir Irano, kaip mirtino prieš, vaizdinys pagrindžia Izraelio jau turimas idėjas apie Iraną, atmetant kitų idėjų išgalėjimą. Itin negatyvus Irano identifikavimas, neleidžia Izraeliui pamatyti susitarimo teikiamų galimybių bei tikėti galima Irano transformacija. Apskritai tokia griežta retorika dažniausiai yra itin stabili, ypač valstybėse, kuriose kyla dideli saugumo iššūkiai. Iš kitos pusės, ji užkerta kelią galimam santykių atšilimui tarp valstybių ir ne visada vadovaujasi racionalumu.

Valstybių interakcijos praktika, kurioje kuriami vienas kito suvokimo konceptai, daro įtaką valstybių saugumo elgesiui, kuris rezultate, daro įtaką anarchijos tipui ir valstybėms. Anarchijos sistema tarp Izraelio ir Irano yra nulemta jų sąveikos metu suteiktų itin priešiškų reikšmių viena kitos atžvilgiu, kurios formuoja valstybių Kito negatyvią percepsiją. Izraelio ir Irano santykiai veikia Hobso sistemoje, nes šie veikėjai vienas kitą suvokią kaip priešą – Iranas neigia Izraelio teisę į egzistavimą, o Izraelis kaltina Iraną terorizmo plėtros skatinimu visame pasaulyje. Tokie santykiai yra destruktiški, keliantys neramumus regione ir nevedantys į sutarimą diplomatinio keliu. Kuomet valstybė mato kitą veikėją kaip priešą, ji atspindės tas reprezentacijas, kurias suteikė priešų kategorijai, vadinasi, jis bus pavojingas, neatitinkantis tarptautinių normų ir t.t. Priskiriamos rolės (teroristas, smurto skatintojas ir t.t.), šiuo atveju, veikia labiau ne tai, ką valstybės iš tiesų žino viena apie kitą, o tai, ką jos žino apie tokią sistemą. Kadangi valstybės yra priešininkės, net ir neturint duomenų apie jų nusikalstamą veiklą, naudojama retorika bus arši ir negatyvi prieš atžvilgiu, nes tą lemia Hobso sistema, veikianti tarp jų. Kadangi Izraelis pabrėžia, kad Iranas siekia šios valstybės sunaikinimo, vadinasi, jų santykiuose veikia nuolatinio karo tikimybė:

⁵³ Israel Ministry of Foreign Affairs, „President Rivlin meets delegation of Republican members of Congress.“ Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/President-Rivlin-meets-delegation-of-Republican-members-of-Congress-11-August-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 19].

„Aš pasakysiu taip: Izraelis nesiekia niekieno sunaikinimo. Irane ir šiandien, po susitarimo, susitarimo metu, prieš susitarimą, šalies lyderiai kalba apie jų tikslą pašalinti Izraelį nuo žemės paviršiaus, sunaikinti šešis milijonus Izraelio žydų, kartu neigiant holokaustą, kuris sunaikino kitus šešis milijonus. Tai yra tai, ką jie sako.“⁵⁴

Citata parodo, kaip ryškiai valstybėse veikia teigiama savi-identifikacija, ir kaip ji priešpas-tatoma priešui. Tokia priešo reprezentacija palaiko tam tikrą interakcijos logiką ir turi negatyviais implikacijas valstybės užsienio politikos požiūriui ir elgesiui. Pirmiausia, valstybės bus linkusios atsakyti priešui veikdamos kaip revizionistės – Izraelis šiuo atveju ieško tarptautinės ir regioninės paramos, demonizuoja Iraną pasaulio akyse ir t.t. Antra, sprendimų priėmimo procese nebus tinkamai atsižvelgiama į ateities perspektyvas, nes jis orientuotas blogiausiam scenarijui. Izraelis dažnai yra kaltinamas tuo, kad mato tik pačias blogiausias susitarimo implikacijas, visiškai neskiriant dėmesio jo teikiamoms galimybėms. Yra sudėtinga nusakyti, koks iš tiesų bus branduolinio susita-rimo rezultatas, nes tai bus matoma tik ilguoju laikotarpiu, tačiau Izraelio politinė ir retorinė laiky-sena Irano atžvilgiu užkerta kelią bet kokiai konstruktyvių valstybių santykių galimybei. Izraelis neranda jokių sąlyčio taškų su Iranu ir identifikuoja jas esant visiškai skirtingose ideologijose bei politinėse sistemose. Kadangi Izraelis save nuo Irano atskiria per jo teikiamą žalą ir keliamą grės-mę, derybų kelias yra sunkiai įmanomas. Dar daugiau, nurodomi valstybių skirtumai yra esminiai, o juos keisti yra itin sudėtinga. Trečia, santykiuose su priešu, reliatyvūs kariniai pajėgumai suvokiami kaip lemiantys. Izraelis Irano jau turimus pajėgumus naudoja sunaikinimo retorikai pagrįsti. Veiks-mai, kuriuos Iranas atliko praeityje, anot Izraelio, bus dar žiauresni ateityje. Daroma prielaida, kad šis tikrai plės teroristinę veiklą ir didins destruktiją regione.

3.2. Kolektyvinis identitetas

Kolektyvinis identitetas apibrėžiamas per bendras savybes, bruožus, vertybes ar interesus tam tikros grupės viduje. Kuomet valstybės yra sąjungininkės, jos pasižymi panašiu vertybiniu pagrindu bei priešų identifikacija ir, atvirkščiai, konfrontuojančios valstybės dažniausiai skiriasi savo ide-ologija ir išorės identifikacija. Izraelio kolektyvinį identitetą galima apibrėžti dvejopai. Iš vienos pusės, nacionalinė Izraelio bendruomenė propaguoja savęs reprezentaciją, artimą Vakarams, nes tokiu būdu yra ginamasi nuo priešininko Irano. Izraelio politikų kalbose pabrėžiamas Izraelio arti-mumas Vakarams, išreiškiami bendrumo bei solidarumo jausmai. Vertybės ir ideologinis artimumas yra svarbu kuriant partnerystės ryšius. Izraelio retorikoje naudojamos kategorijos kaip liberalizmas, demokratija, lygybė, žmogaus teisės yra išimtinai Vakarų pasaulio identiteto dalis, o tokių vertybių

⁵⁴ Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu at the WEF event hosted by Fareed Zakaria.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2016. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2016/Pages/PM-Netanyahu-at-the-WEF-event-hosted-by-Fareed-Zakaria-21-Jan-2016.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 06].

išlaikymas Artimuosiuose Rytuose neabejotinai kuria glaudų ryšį tarp Izraelio ir Vakarų. Šių vertybių sugretinimas su Izraelio valstybės saugumu, vidaus piliečių ginimu (žinant santykių su kaimynais kontekstą), pabrėžia, kad saugumo parama Izraeliui yra demokratiška ir „teisinga“, vadinasi, Vakarai turėtų remti Izraelį.

Kolektyvinis identitetas, panaši ideologija kuria bendro priešo retoriką, ypač tai skatintina tos grupės ar veikėjo, kuris jaučiasi pažeidžiamiausias. Izraelio prezidentas teigia, kad Iranas nėra grėsmė tik Izraeliui. Jis stato tarpžemynines balistines raketas, kurių vienintelis tikslas yra gabenti branduolines galvutes, skirtas ne tik Izraeliui, bet ir Europai, JAV tik tam, kad sukeltų masinę destrukciją. Daugiskaitos naudojimas apibrėžiant grėsmes, suponuoja mintį, kad gynyba taip pat turėtų būti bendra. Apskritai Iranas yra sugrėsminamas, jo reikšmė visam pasauliui hiperbolizuojama, nes kuo konfliktų tikimybė sistemoje didesnė, tuo valstybės labiau linkusios bijoti viena kitos, o faktoriai nurodantys negatyvią Kito identifikaciją, visada ras sau vietą egzistuoti:

„Mes esame viena šeima, tautų šeima. Mes visi susiduriame su panašiais iššūkiais: fundamentalių grupių kilimu, atnešančių mirtį ir destrukciją, platinančių neapykantą ir praliejančių nekaltą kraują. Branduolinis Iranas yra grėsmė Izraeliui, taip pat kaip Saudo Arabijai, Jordanijai, Prancūzijai, Danijai, visiems mums. Susiduriant su šiais ir kitais iššūkiais, Izraelis negali ir neturi stovėti vienas.“⁵⁵

Citata atskleidžia, kad Izraelis ieško tarptautinės paramos, įvardinant ne individualų savo, bet mūsų priešą. Kolektyvinės vertybės šiuo atveju veikia kaip įrankis konsoliduojant pajėgas prieš atrėmimui. Iš kitos pusės, Izraelis skelbia ir apie susivienijimą su arabų sunitų valstybėmis, kurios nepasižymi demokratiškos vertybių propagavimu. Tuomet kategorijos apie demokratiją, laisvę ir lygybę nėra naudojamos, nes tai yra Vakarų identiteto dalis, svetima arabų pasauliui. Be to, užmiršamos ir terorizmo kategorijos bei su juo susijusios veiklos, kuriomis pasižymi arabų sunitų valstybės, ir kuo Izraelis kaltina Iraną. Šiuo atveju bendras priešas verčia valstybes jungtis dėl santykinės naudos, koncentruojantis ties bendru grupės tikslu, grėsme, nekuriant bendro grupės identiteto:

„Aš matau pasaulį tokį, koks jis yra, o ne tokį, kokiu aš norėčiau, kad jis būtų, ar tokį, kokį mes nostalgikiškai prisimename, aš dirbu su šia prielaida. Aš galvoju, kad Saudo Arabija pripažįsta, kad jai reikia reformų, ir jie mato, kaip mato daugelis arabų pasaulyje, kad Izraelis labiau yra sąjungininkas, o ne priešas dėl dviejų pagrindinių grėsmių. Pirmoji yra Iranas, antroji ISIS. Jei valstybė yra arčiau Persų įlankos, Iranas tampa pirmuoju. Jei žiūrėsime į Šiaurės Afriką, Egiptą, ISIS tampa pirmuoju. Bet visada išlieka ir antrasis. Tuomet jie apsidairo ir sako: „Kas gali mums padėti šioje kovoje, keliančioje grėsmę mūsų ateičiai?“ Akivaizdu, Izraelis ir šios arabų sunitų valstybės nėra opozicijos, ir tai natūralu.“⁵⁶

⁵⁵ Israel Ministry of Foreign Affairs, „President Rivlin hosts Independence Day reception for foreign diplomats.“ Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/President-Rivlin-hosts-Independence-Day-reception-for-foreign-diplomats-23-April-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 18].

⁵⁶ Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu at the WEF event hosted by Fareed Zakaria.“ Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2016. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2016/Pages/PM-Netanyahu-at-the-WEF-event-hosted-by-Fareed-Zakaria-21-Jan-2016.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 18].

Ši citata aiškiai parodo, kad grėsmės akivaizdoje kolektyvinės vertybės užleidžia vietą grėsmės pašalinimo galimybėms. Izraelio ministras pirmininkas pabrėžia Saudo Arabijos transformaciją, tuo tarpu Irano atveju, ši galimybė visiškai atmetama, argumentuojant Irano sąsajomis su teroristinėmis valstybėmis, nors Saudo Arabijos parama islamo ekstremistinėms organizacijomis (propaguojančios religinės srovės vahabizmo nuostatas, itin artimas ISIS) taip pat nekvestionuojama, o šios skatina karą ne tik tarp kitatikių, bet ir pačių musulmonų. Kadangi Izraelis neturi galimybės regioninio bendradarbiavimo grįsti vertybiniu ir idėjiniu pagrindu, jo saugumo didinimui kai kurie sąjungininkai pasirenkami remiantis tik bendrais saugumo interesais. Veikėjų interesai yra formuojami intensyvios interakcijos metu, kartu jie gali būti performuojami tinkamumo logikos, kuomet Kito identifikacija keičiasi, arba, Kitas matomas kaip teikiantis naudą. Izraelio ir arabų sunitų identitetai sukuria ir palaiko konkrečius grupės tikslus ir poreikius – kovą prieš Iraną. Tokia savi-identifikacija jas vienija, solidarizuoja. Izraelio ir arabų sunitų galių akyse, Irano branduolinės ir regioninės ambicijos yra neatsiejamos, nes dar vykstant branduolinio susitarimo deryboms, regioniniai veikėjai stebėjo destabilizuojančią Irano veiklą, kuri apėmė Irano sąjungininkų šiitų ginklavimą, regioninių ir globalių terorizmo ryšių rėmimą, teroristinių grupuočių finansavimą, teroristinių sąmokslų rengimą. Šis pavyzdys iliustruoja kaip grėsmės suvokimas suvienija net itin, ideologine prasme, tolimus veikėjus.

Nacionalinis Izraelio interesas, saugumas, yra aukščiau sąjungininkų, šiuo atveju JAV, ir santykių su jais. Kadangi kolektyvinis identitetas kyla iš valstybės nacionalinio identiteto, kuris lemia bendrus interesus suvokiant tarptautines situacijas, Izraelio, didesnis nei JAV, pažeidžiamumas lemia nepasitikėjimą Iranu. Kolektyvinis identitetas ir demokratinė valdymo sistema nenusveria grėsmės suvokimo svarbos. Toks Izraelio identitetas yra nusistovėjęs nuo pat valstybės susikūrimo pradžios, nes valstybei teko daug kariauti dėl savo išlikimo, o valstybės kitoniškumas regione daro ją dar labiau pažeidžiamą, nes yra neįmanoma vystyti regioninio bendradarbiavimo, grįsto panašia ideologija. Galima teigti, kad Izraelio kolektyvinis identitetas varijuoja dvejomis kryptimis, kartais pabrėžiant artimumą su Vakarais, kartais su sunitų arabų valstybėmis, priklausomai nuo to, kokias saugumo garantijas teikia toks kolektyvizmas. Bendra grėsmė reikalauja didesnio nei vienos valstybės atsako, kad vėlgi reikalauja tam tikrų normų ir vertybių atitikimo.

3.3. Ribų kūrimo praktika

Savęs atskyrimas apibrėžia kas esame mes ir kas (koks) yra Kitas. Tai neatsiejama nuo trečiojo koncepto – ribų kūrimo praktikų. Jos apibrėžia ko valstybė bijo ir kodėl, kas skatina bendradarbiavimą su kita valstybe, o kas užkerta tam kelią ir sukelia tarp jų kylančią konfrontaciją. Labiausiai

šie procesai yra susiję su grėsmių suvokimu valstybės viduje. Šios grėsmės nėra natūralios, jos yra konstruojamos, tad svarbu pabrėžti, kad Iranas itin smarkiai prisidėjo prie jo, kaip grėsmės, suvokimo žydų ideologijoje. Izraelio ir Irano santykiai buvo įtempti jau nuo pat Islamo revoliucijos 1979 m., tačiau iki tol, būtent Iranas su Izraeliu sudarė svarbiausią atramą Vašingtono regioninėje politikoje.⁵⁷ Po revoliucijos, valstybės pradėjo skirtis tiek savo ideologija, tiek strateginiais interesais regione. Iranas nevengė kritikuoti Izraelio, neigti jos, kaip valstybės, teisę į egzistavimą, ar net abejoti dėl holokausto tikrumo. Veikiausiai galima išskirti dvi priežastis, lėmusias kategorišką Izraelio priešišumą Iranui: šios valstybės vieši grasinimai sunaikinti Izraelį, ir jo priešininkų rėmimas (akivaizdi grėsmė Izraelio saugumui); Irano ideologija, kuri, iš esmės, nukreipta prieš Izraelio egzistavimą. Irano lyderiai niekada nevengė skelbti tiesų apie pasaulį, daug geresnį be Izraelio, ir nevengė kvestionuoti jo istorijos (ižeidimas žydų tautai ir istorijai). Žinant, kokia jautri tema žydams yra holokaustas, to kvestionavimas bet kuriuo atveju vestų į valstybinių santykių destrukciją. Apskritai Izraelio retorikoje galima išskirti dviejų tipų grėsmes, kylančias iš Irano: karinės grėsmės, kylančios iš Irano siekio sunaikinti Izraelį, ir kultūrinės, dėl Irano skleidžiamos antisemitinės ideologijos.

Izraelio ir arabų sunitų galių akyse, Irano branduolinės ir regioninės ambicijos yra ne tik neatšiejamos, bet ir viena kitą papildančios. Iranas reikšmingai prisidėjo prie valstybinių struktūrų silpnėjimo regione ir fanatikų gaisrų regione kurstymo. Tai nulėmė Izraelio užsienio politikoje vyraujančią pavojaus diskursą, kuris susideda iš įvairių grėsmių, sukurtų ir nurodytų valdančiojo elito, tam, kad pristatytų tautai kas ji yra, atskiriant ją nuo Kitų – tų, kurie kelia pavojų ir grėsmę. Izraelio grėsmių šaltiniai gali būti skiriami į dvi grupes: kaimyninės arabų tautos, istoriškai buvusios Izraelio oponentais ir radikalios teroristinės organizacijos, susiformavusios vėliau. Visgi Iranas įvardijama kaip didžiausia grėsmė Izraelio išlikimui, to pasekoje, Izraelis aiškiai brėžia ribas, nustatančias susitarimų tarp valstybių nebuvimą ir Izraelio nepritarimą bet kokiems susitarimams su Iranu, kurie leistų jam stiprėti:

„Nuo pradinių ataskaitų mes jau galime daryti išvadą, kad šis susitarimas yra istorinė klaida visam pasauliui.“⁵⁸

Izraelio tautai Iranas pristatomas kaip keliantis egzistencinę grėsmę jų tautai ir išlikimui. Remiantis teroristus regione, ypač tuos, kurie kaunasi prieš Izraelio tautą, tiek kariniais, tiek finansiniais aspektais. Toks priešo identifikavimas formuoja ideologines ribas, kurios neleidžia kurti diplomatijos su Iranu, o dėmesys daugiausiai skiriamas Kito materialių resursų aktualizavimui.

⁵⁷ Andrijauskas, 191.

⁵⁸ Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu's statement concerning the nuclear agreement with Iran.“ Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Iran/Pages/PM-Netanyahu's-statement-concerning-the-nuclear-agreement-with-Iran-14-July-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 10].

Izraelio nacionalinis identitetas visų pirma siejasi su saugumo užtikrinimu, o ideologinės ribos veikia kaip saugumo garantas, nes savęs reprezentacija ir priešų aktualizacija stiprina nacionalinį identitetą. Susitarimais, kad ir kokie racionalūs jie būtų, nėra pasitikima, nes baimė neleidžia rasti pasitikėjimui bei tikėjimui kitos valstybės transformacija. Kadangi Iranas yra priešas, jis negali artėti prie mūsų, prie Izraelio. Bet koks jo artėjimas, pavyzdžiui, įsiliejimas į tą pačią bendruomenę, kurioje yra Izraelis, identifikuojamas kaip grėsmė šiai valstybei. Itin aktualus ir intensyvus Irano, kaip grėsmės, suvokimas lemia, kad susitarimai tarp valstybių yra sunkiai įmanomi.

Šioje dalyje nagrinėtas Kito veiksnys branduolinio susitarimo su Iranu kontekste, Izraelio atveju nurodo nepasitikėjimo ir itin neigiamos reakcijos priežastis. Pirmausia, Izraelis save nuo Irano atskiria per itin skirtingas ir priešingas viena kitai kategorijas, formuojančias destruktivius šių valstybių santykius. Kadangi Izraelis save identifikuoja kaip vienintelę demokratiją Artimųjų Rytų regione, Iranas, pasižymintis kitokia ideologija, valdymo sistema ir religija, jau savaime yra kitoks. Prie šių skirtumų prisidėjusi konfliktiška valstybių istorija ir susiformavęs Izraelio identitetas lemia, kad Irano ktoniškas formuojamas itin priešiškas – per jo keliamos žalos, grėsmės sau ir pasaulio taikai, kategorijas. Izraelio nurodomi valstybių skirtumai yra esminiai, o juos keisti yra itin sudėtinga. Izraelis ir Iranas veikia Hobso valstybių sistemoje, kas lemia nuolatinę karo baimę ir Kito demonizavimą, svarbiausią dėmesį kreipiant į valstybės karinius pajėgumus. Antra, tokia Irano identifikacija lemia Izraelio siekį ieškoti sąjungininkų, kartu siekiant sutrukdyti kitų valstybių bendradarbiavimą su Iranu. Toks Izraelio elgesys yra logiškas, tačiau konfrontuojantis su Izraelio skelbiamu demokratinėmis vertybių propagavimu, nes siekia ne Irano transformacijos, o jo izoliacijos. Izraelis tokiu keliu savo nacionalinį identitetą kelia aukščiau kolektyvinio, nes bendros normos su Vakarų valstybėmis, vis dėlto, nenusveria Irano grėsmės baimės ir Izraelio saugumo interesų. Tą pagrindžia ir Izraelio bendradarbiavimas su arabų sunitų valstybėmis, kurios taip pat sietinos su terorizmo plėtra. Izraelio nuostatos dėl JAV, kad ši branduoliniu susitarimu pasitiki terorizmo rėmėja ir skatintoja, konfrontuoja su paties Izraelio sąjungininkų paieška tarp demokratija ir liberalizmu nepasižyminčių valstybių. Kitaip sakant, Izraelio retorika, skelbianti apie Irano neatitikimą Vakarų vertybėms, ir nurodant tai, kaip priežastį nebendradarbiavimui, konfrontuoja su jo paties elgesiu. Galiausiai, kadangi Iranas, pasak Izraelio, siekia Izraelio sunaikinimo, konstruktyvūs santykiai tarp valstybių sunkiai įmanomi. Susiformavusi ribų praktika ir grėsmių identifikacija Izraelyje lemia Irano izoliacijos ir silpninimo siekį, nes kuomet Kitas identifikuojamas kaip keliantis egzistencinę grėsmę, pasitikėjimas įsipareigojimais yra sunkiai įmanomas, o galimas priešų stiprinimas, kurį suteikia branduolinis susitarimas, lemia siekį tam sutrukdyti.

4. KITO veiksnys vertinant branduolinį susitarimą su Iranu. JAV atvejis

"God has a special providence for fools, drunks and the United States of America."

Otto von Bismarck

4.1. Savęs atskyrimas

Iki branduolinio susitarimo, JAV ir Irano santykiuose būta konfrontacijos ir nepasitikėjimo. Vienas iš dažniausiai prisimenamų įvykių, yra 1953 m. Didžiosios Britanijos ir JAV surengta operacija, skirta Mohammedo Nossadeghio ministrų kabineto pašalinimui, siekiant sustiprinti Mohammedo Rezos Pahlavio jėgas. JAV indėlis šioje operacijoje prieš demokratiniu keliu išrinktą vyriausybę neabejotinas, nors ir pastūmėtas Didžiosios Britanijos dėl tuometinės Irano vyriausybės naftos pramonės suvalstybinimo ir britų siekio neatiduoti naftos pajamų šaltinio Iranui. Iki tol Iranas gaudavo tik 10% pelno iš naftos, o iraniečiai naftos pramonėje buvo itin menkai apmokami, tuo tarpu britai kontroliavo Irano naftos eksportą, ir gausiai iš to pelnėsi. Kadangi tuometinis Irano ministras pirmininkas Mohammedas Nossadeghis buvo itin nacionalistinių pažiūrų, derybos rezultatų nedavė ir buvo sumanyta šią vyriausybę nuversti.⁵⁹ Nors šiuo atveju didesnė kaltės dalis tenka Didžiajai Britanijai, kuri tuo metu atgaivino imperialistines nuotaikas ir siekius, būtent šis įvykis Irane vėliau naudotas siekiant įvardinti tiek JAV, tiek apskritai vakarietišką pasaulį kaip kenkiančius Irano gerovei. Ne rečiau prisimenamas ir kitas, santykius tarp valstybių griovęs incidentas – vadinamoji Irano įkaitų krizė. Diplomatinis incidentas kilo kuomet 52 amerikiečių diplomatai JAV ambasadoje Teherane buvo paimti įkaitais ir laikyti 444 dienas – nuo 1979-ųjų lapkričio 4-osios iki 1981-ųjų sausio 20-osios. Už tai buvo reikalaujama JAV pasižadėjimo nebesikišti į Irano vidaus reikalus. Tuometinis JAV prezidentas Jimmis Carteris, du metus nesulaukęs diplomatinio ir derybinio problemos sprendimo rezultatų, 1981 m. paskelbė doktriną, kurioje buvo teigiama, kad JAV priešinsis, jei reikės ir karinėmis priemonėmis, bet kokiems išorės jėgos bandymams kontroliuoti Persijos įlanką. Doktrina akivaizdžių rezultatų nedavė, o pagrobimo ir įkaitų drama sugadino valstybių santykius bei tapo JAV prezidento Jimmio Carterio politine gėda – politikas neišsprendė to nei diplomatinio, nei kariniu keliu. Įkaitai buvo paleisti JAV prezidentu tapus Ronaldui Reaganui, nors neaišku, ar Iranui imponavo naujasis prezidentas, ar vis dėlto prasidėjęs Irano-Irako karas ir reikalinga tarptautinė parama. 1979 m. lūžis ir netrukus po jo sekę įvykiai (Irako-Irano karas, SSRS įsiveržimas į Afganistaną), jau nekalbant apie pigios energetinių išteklių alternatyvos paieškas, privertė JAV skirti ypatingą dėmesį šiam žemės rutulio taškui. Ronaldas Reaganas savo ruožtu ne

⁵⁹ The Cold War Museum, „Overthrow of The Iranian Government.” Virginia: The Cold War Museum. <http://www.coldwar.org/articles/50s/iranian_overthrow.asp> [Žiūrėta 2016 01 12].

tik visapusiškai palaikė, bet ir išplėtė pirmtako doktriną, numatydamas galimą JAV įsikišimą destabilizuojančių vidaus (t.y. lokalinės, regioninės) priežasčių atveju.⁶⁰ Visų šių įvykių akivaizdoje susiformavo Irano, kaip didelės grėsmės JAV interesams Artimuosiuose Rytuose suvokimas, nors prieš 1979 m., vadinamasis Šacho Iranas, buvo vertinamas kaip JAV saugumo interesų ramstis Šaltojo karo metu – bortas prieš Sovietų kišimąsi į naftos turtingą Persijos įlanką. Staigus režimo žlugimas, Jungtinių Valstijų pasimetimas 444 dienų įkaitų krizės metu, o vėliau ir kartus Irano Islamo Respublikos ajatolos Khomeinio antagonizmas prieš JAV, reiškė, kad Iranas pradėtas vertinti kaip tiesioginė ir nuolatinė kliūtis JAV regioniniams interesams.⁶¹ Vėlesni valstybių santykiai pasižymėjo JAV pastangomis Iraną izoliuoti, tiek sankcijomis, tiek nustumiant nuo tarptautinės arenos, bei Irano siekiais JAV ir Vakarų valstybes identifikuoti kaip blogio ašis, kenkiančias Iranui.

B. Obamos kadencijos pradžioje netrūko teigiančių, kad Iranas yra daug didesnė grėsmė JAV regioniniams ir globaliems interesams nei Irakas. Dominuojanti nuomonė prieš karą Irake 2003 m. buvo: „jei mes gauname teisę į Iraką, mums nereikia nerimauti Irane.“ Kitaip tariant, jei karinė jėga lengvai įrodo, kad gali nutraukti Saddamo Husseino režimą ir pakeisti jį stabilia vyriausybe, remiama nuolatinų JAV bazių, tada Iranas nusilenktų JAV politikai regione, nesukeliant problemų.⁶² Kadangi tai neįvyko, o Iranas savo branduolinį pajėgumą tik kėlė, JAV statė galių balansą regione karinių bazių aplink Iraną pavidalu, tokiose šalyse kaip Saudo Arabija, Irakas, Turkija, Omanas, Pakistanas, Afganistanas. Nemažą įtaką Irano ir JAV santykiuose darė ir religija, kuri Irane neatsiejama nuo politikos. Iranas atstovauja šiitų fundamentalizmą, kurį nori skleisti visame arabų pasaulyje. Tuo tarpu JAV yra sąjungininkė su sunitų fundamentalizmą išpažįstančiomis valstybėmis, iš kurių, svarbiausia ir didžiausia Irano priešininke, Saudo Arabija, skleidžiančia daug kardinalesnę ir brutališkesnę, nepripažįstančios kritikos islamo atmainą, kuri vadovaujasi tik Koranu ir įstatymais, nesvetimais ISIS. Kaip bebūtų, ideologiniai ir kultūriniai skirtumai, politinės ir religinės konfrontacijos nesutrikdė šioms valstybėms susėti prie derybų stalo, o svarbiausia, Iranas pirmą kartą leidosi būti kontroliuojamas branduolinės gamybos srityje.

JAV yra pasaulio hegemonė, pasižyminti jos, kaip demokratijos tėvynės, idėjomis, teisių ir laisvių gynėjos identitetu. Ši jos tapatybė formuoja ne tik valstybės vidaus sistemą, bet ir užsienio politikos kryptį, kurioje JAV prisiima ypatingą, kartais didaktinę rolę, siekiančią daryti įtaką valstybėms, jas transformuoti, kreipti demokratijos, liberalizmo keliu. Šis ypatingas JAV tikėjimas savo

⁶⁰ Andrijauskas, 191.

⁶¹ Rogers, 3.

⁶² Rogers, 3.

išskirtinumu ir pranašumu yra įtvirtintas jos užsienio politikos istorijoje. Klasikiniame veikale „Demokratija Amerikoje“, Alexis de Tocquevillis 1835 m. pirmasis apibūdina JAV kaip išskirtinę, tokiu būdu pradėdant JAV išskirtinumo tradiciją. Po kelių metų, 1839 metais J. O’Sullivan užsienio politikos doktrinoje „Likimo manifestas“ valstybę apibūdina kaip „pažangos, individo laisvės, universalios išlaisvinimo valstybę ... [perteikta mums] palaiminta misija nukreipta į pasaulio tautas, kurios užtemdytos nuo gaivinančios tiesos šviesos.“⁶³ Atsižvelgiant į vidaus aplinką, išskirtinumas suprantamas kaip Švietimo išskelimo rezultatas, kur akcentuojama individo laisvė ir puritonų moralės įtaka. Šios idėjos neišnyko laikui bėgant, ir yra laikomos Amerikos užsienio politikos elgesio pamatu, bei toliau kartojamos užsienio politikos doktrinos bei diskurse, kuriame JAV išskirtinumas ir jos ypatinga vieta tarptautinėje bendruomenėje lemia užsienio politikos interesus, kuria JAV, kaip demokratijos, laisvės ir žmogaus teisių gynėjos valstybės paveikslą, kuris yra natūralus ir moralus Vakarų lyderis.⁶⁴

JAV išskirtinumas glaudžiai siejasi su kita tradicija – valstybės misija keisti pasaulį, skleisti savo ideologiją ir vertybes, kurios suprantamos kaip universalios teisingos. Užsienio politikos arenoje tai tampa nuostatomis už ką JAV kovoja, kas yra tinkamas kitų veikėjų tarptautinis elgesys, kokie įsitikinimai ir vertybės sietinos su demokratija, žmogaus teisėmis ir kt. JAV vaidmenį pasaulyje puikiai apibrėžia Haroldas Hongju Kohas, teigdamas, kad iki šios dienos, Jungtinės Valstijos išlieka vienintele supervalstybe, galinčia ir kartais norinčia, įsipareigoti realiais ištekliais ir aukoti realias aukas tam, kad kurtų, palaikytų ir skatintų tarptautinę sistemą įsipareigoti tarptautinei teisei, demokratijai ir žmogaus teisėms. Kuomet JAV prisiima žmogaus teisių lyderio vaidmenį, nuo Niurnbergo iki Kosovo, kitos valstybės ja seka. Kai JAV neveda, dažnai nieko ir nevyksta, arba, dar blogiau, kaip Ruandos ar Bosnijos atvejais, nutinka tragedijos, nes JAV į jas neįsitraukia.⁶⁵ Savęs suvokimas kaip imperijos ir pasaulio galios, nešančios gerąsias vertybes į trečiąsias šalis, skatinančios pasaulio progresą ir tautų vystymąsi, formuoja JAV valstybės identitetą, savęs suvokimą kaip tarptautinės sistemos veikėją, su tam tikromis funkcijomis ar net pareigomis – pažangos,

⁶³ John Louis O’Sullivan, „Manifest Destiny.“ *The United States Magazine and Democratic Review*, July-August, 17 (1): 5–11, 1845.

⁶⁴ Lana Wylie „Othering in the ‘Exceptional’ U.S.-Cuba Relationship.“ Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations : Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012, 20.

⁶⁵ Harold Hongju Koh, „On American Exceptionalism.“ Connecticut: Faculty Scholarship Series, 2003, 1487. <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2737&context=fss_papers> [Žiūrėta 2016 04 20].

laisvės, demokratijos nešėjos ir skleidėjos nes, kaip pabrėžia Richardas Hofstadteris, tai yra JAV tautos likimas neturėti ideologijų, bet ja būti.⁶⁶

„JAV išlieka stipriausia valstybe šioje žemėje, ir aš tikiu, kad ji tokia išliks ateinančiais dešimtmečiais. Bet mes esame tik viena tauta iš daugelio. Ir kas mus skiria nuo praeities imperijų, kas mus padarė išskirtinai, nėra vien tik karinis veiksnys. Nuo Antro Pasaulinio karo, žiauriausio karo žmonijos istorijoje, mes naudojome savo jėgą siekiant sujungti tautas į Tarptautinės teisės sistemą. Mes lėmėme žmonijos institucijų, apie kurias kalbėjo prezidentas J. F. Kennedy, evoliuciją – užkertančią mirtinų ginklų sklaidą, užtikrinančią taiką ir saugumą bei skatinančią žmogaus progresą.“⁶⁷

Ši citata nurodo, kaip JAV identifikuoja save tarptautinėje sistemoje. Jos suvokimas, kaip ir daugelio valstybių atveju, itin pozityvus ir teigiamas, tačiau tokia savi-identifikacija, nedemonizuoja ir nesugrėsmina kitų narių sistemoje. Ji yra imperija, kurios užsienio politika grįsta ne užkariavimais, o tam tikra gėrio sistema, kur gerbiamos žmogaus teisės, kur ieškoma sutarimų, o ne konfrontacijos, kur gerbiamas suverenitetas ir tarptautinės teisės principai. Savo vertybėmis ir identitetu JAV atskiria save nuo Irano, kategorizuojant save kaip liberalizmo ir rinkos ekonomikos nešėją, kuri gali kreipti Iraną tinkama, tarptautinio atvirumo linkme:

„Mums yra svarbu suprasti, kad jei jie išitrauks į tarptautinį verslą, ir ten rasis užsienio investuotojai, ir jų ekonomika taps labiau integruota į pasaulio ekonomiką, jiems taps daug sunkiau elgtis priešingai tarptautinėms normoms.“⁶⁸

B. Obama šia citata nurodo, kokių teigiamų implikacijų ir naudos JAV tikisi iš šio susitarimo, be to, kad kuriami saugesni Artimieji Rytai, stabdant Irano branduolinę programą – susitarimas suteikia galimybes Irano įsitraukimui į tarptautinę prekybą su Vakarų šalimis. Jeigu socialistiniu modeliu grįsta ekonomika transformuotųsi į kapitalistinį modelį, tai neabejotinai keistų ir žmogaus teisių bei politinės sistemos būseną, atitikimą tarptautinėms normoms, nes atvirumas ir mažėjanti izoliacija darytų įtaką kultūriniais bei socialiniams pokyčiams. Tokio rezultato tikisi JAV ir Vakarų sąjungininkai. Apskritai demokratijos plėtra ir tam tikra atsakomybe grįstas JAV identitetas formuoja interesus, siekiančius valstybių vidaus pokyčių ir ilgalaikių susitarimų. JAV save identifikuoja kaip imperiją, tačiau jos galia nesuvokiama tik kariniais pajėgumais – JAV turi ne mažesnę ir

⁶⁶ Eric Luis Uhlmann, T. Andrew Poehlman ir John A. Bargh, „American Moral Exceptionalism.“ New York: Oxford University Press, 2008, 11.
<http://www.yale.edu/acmelab/articles/Uhlmann_Poehlman_Bargh_American_Moral_Exceptionalism_Chapter.pdf> [Žiūrėta 2016 04 21].

⁶⁷ The White House, „Remarks by the President on the Iran Nuclear Deal.“ Washington: The White House. 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/08/05/remarks-president-iran-nuclear-deal>>[Žiūrėta 2016 03 20].

⁶⁸ National Public Radio, „Transcript: President Obama's Full NPR Interview On Iran Nuclear Deal“. Washington: National Public Radio, 2015.<<http://www.npr.org/2015/04/07/397933577/transcript-president-obamas-full-npr-interview-on-iran-nuclear-deal>>[Žiūrėta 2016 03 30].

minkštąją galią, kaip kad diplomatija ar tarptautiniai įsipareigojimai, galimybė kitoms valstybėms daryti įtaką diplomatiniu keliu.

Nepaisant to, kad JAV yra pasaulio hegemonė, ji negali, o greičiau turi dar ir didesnę atsakomybę, kovoti su branduolinėmis, antidemokratinėmis valstybėmis, kuriomis Vakarų pasaulio dalis nepasitiki. Žinant moderniąją JAV istoriją, akivaizdu, kad karinių konfliktų, į kuriuos buvo įsitraukusi ši valstybė, netrūko. Ir JAV visuomenė nuo jų pavargo, tiek dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių aukos, tiek dėl to, kad jie retai kada atneša esminius valstybių pokyčius. B. Obama nuo pirmosios kadencijos pradžios buvo gana pacifistinių pažiūrų ir žadėjo mažinti JAV įsitraukimą į karines operacijas. Laikotarpis, kuris pasiektas susitarimo su Iranu metu dėl branduolinės *abstencijos* t.y. 10-15 metų, B. Obamai atrodo netgi didesnis pasiekimas nei įmanomas karine operacija. Toks susitarimas, žvelgiant iš JAV pozicijų, ne tik padeda tesėti pažadus mažinti JAV įsitraukimą į karinius konfliktus, bet ir padeda pažinti Irano branduolinę programą bei skatina Irano politinės orientacijos transformaciją. Dar daugiau, Izraelio prieštaravimai kelia natūralų klausimą – o kiek JAV laimėtų kariaudama su Iranu? Taip, JAV ar Izraelio atakos rimtai pakenktų Irano branduolinei ir raketų programoms, tačiau Iranas turėtų daug būdų į tai atsakyti per kelis mėnesius ar metus. Dar daugiau – tai apimtų Persijos įlankos naftos gamybos ir eksporto sutrikdymą. Be to, prasidėjus JAV kariniams veiksams, Irane rastųsi didelė nacionalinė vienybė ir konsolidacija, kylanti dėl karinių Jungtinių Amerikos Valstijų ar Izraelio veiksmų, todėl tai vestų tik į dar didesnę destrukciją ir daug mažesnius laimėjimus, tiek ilguoju, tiek trumpuoju laikotarpiu.⁶⁹ Oksfordo universiteto mokslininkų grupė dar 2010 m. karinę intervenciją į Iraną, kaip reakciją į branduolinio ginklo siekių įgyvendinimą, atmetė, argumentuodama, kad tokio išpuolio pasekmės būtų pastovūs konfliktai ir nestabilumas regione, be to, mažai tikėtina, kad būtų užkirstas kelias galimam Irano branduolinių ginklų įgijimui, o galbūt net paskatintų jį.⁷⁰

Pagal Iverio B. Neumanno nurodytas savęs atskyrimo funkcijas, JAV labiausiai yra būdingas psichologinis valstybės kategorizavimas, kuomet individai save priskiria tam tikroms grupėms, taip išryškinant panašumus tarp savęs ir kito vidinėse, savose grupėse, bei pabrėžiant skirtumus tarp savęs ir išorės grupių.⁷¹ Izraelis ir JAV, save nuo Irano atskiria per skirtumus, tačiau paties atskyrimo funkcija skiriasi: Izraelis save nuo Irano atskiria per jo demonizavimą, sugrėsminimą dėl saugumo ir Irano suvokimo kaip grėsmės, taip ne visuomet racionaliai įvertinant tarptautinių san-

⁶⁹ Rogers, 2.

⁷⁰ Rogers, 2.

⁷¹ Neumann, 8.

tykių situaciją, tuo tarpu JAV, atskirimu identifikuoja Iraną kaip kitokį, nedemokratinį, tačiau galintį transformotis, bei pabrėžia savo galią Iranui daryti įtaką. Skirtingai nuo Izraelio, JAV prezidento kalbose valstybė prisiima tam tikrą vaidmenį, kuris turėtų transformuoti Iraną, mažinti savęs ir Kito ribas vardan taikesnio pasaulio. Tokią retoriką JAV dažnai naudoja kalbant apie Artimuosius Rytus. Ypatinga JAV rolė šiame destruktiviame regione paremta Vakarų tradicija, kurioje tikima išimtinė Vakarų pasaulio valstybių teise formuojant pasaulio sistemą. Tokia retorika JAV iliustruoja T. Todorovo aprašytą pažinimo patirtį kylančią iš egocentrizmo, nes koduoja savo paties pranašumo idėją. Sistema, kurioje yra JAV, paremta vertybėmis, kurios matomos kaip pasaulinės, vadinasi, galinčios sukurti pasaulinę taiką ir progresą.

Kadangi konstruktyvizmo teorijoje identitetai yra interesų pagrindas, kokia anarchijos sistema dominuos, priklauso nuo to, kokį saugumo suvokimą turi veikėjai ir kaip jie konstruoja savo identitetą santykiyje su kitais.⁷² Ši sistema nėra statiška ir JAV santykis su Iranu yra puikus to pavyzdys. Jeigu anksčiau JAV Irano atžvilgiu laikėsi visiškos izoliacijos ir finansinio sunaikinimo, o Irane prie JAV ambasados buvo deginamos JAV vėliavos ir žadėtas šios valstybės sunaikinimas (kas, akivaizdu, būtų Hobso anarchinės sistemos pavyzdys), dabartiniai santykiai atvaizduoja Loko sistemą, kurioje valstybės pripažįsta viena kitos suverenitetą ir nesiekia viena kitos sunaikinimo. Valstybės nėra sąjungininkės ir itin draugiškos viena kitos atžvilgiu, konkuruoja dėl įtakos Artimųjų Rytų regione, tačiau neneigia viena kitos teisės į suverenitetą, ir nekelia viena kitai tiesioginės grėsmės. JAV bendradarbiaudama, tačiau iki galo nepasitikėdama, vis dėlto sudarė sutarimą su Iranu, kartu numatant inspektavimą, tikrinimą, sankcijų grąžinimą ir t.t. Pasitikėjimas čia nėra sutarimo pamatas, tačiau diplomatinis kelias rastas. Kadangi tai, kokia anarchijos sistema dominuos tarp valstybių, priklausys nuo jų sąveikos metu suteikiamų ir priskiriamų reikšmių, kurios formuos normas ir percepsijas kitos valstybės atžvilgiu, Irano atsivėrimas ir pirmąkart istorijoje suteiktas leidimas inspektuoti savo branduolinius pajėgumus, lėmė naujų reikšmių priskyrimą Iranui. Šių dviejų valstybių santykiuose egzistuoja abipusis suverenumo pripažinimas, valstybės turi daugiau tikėjimo, kad jų egzistencijai nėra keliami grėsmė, taip kuriant pamatą susitarimų sudarymo galimybėms. Kadangi šioje sistemoje yra pripažįstamas suverenumas, saugumas yra dažnas ir tikėtinas. Grėsmės yra mažesnės, rūpinamasi ateitimi, siekiamo dialogo ir bendradarbiavimo. Šioje sistemoje Kitam priskiriamos savybės labiau paremtos žiniomis apie struktūrą (pagarba suverenitetui ir t.t.), o ne žiniomis apie vienas kitą. Būtent todėl JAV teikia pirmenybę susitarimams ir galimai Irano transformacijai, juo lab, kad nei tarptautinės sankcijos, nei spaudimas Irano nesužlugdė:

⁷² Wendt, *Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics*, 391.

„Irano ekonomika kentėjo nuo sankcijų sukeltų pasekmių. Jie dabar turi galimybę priimti svarbius žingsnius link konstruktyvesnio santykio su pasaulio bendruomene. Jiems reikia išnaudoti tą galimybę, jų lyderiams reikia išnaudoti tą galimybę. Ir tiesa yra tokia, kad Iranas bus ir turi būti regionine galia. Tai yra didelė valstybė ir sofistiška valstybė regione. Jiems nereikia kvieisti kaimynų priešiško ir opozicijos dėl savo elgesio. Jiems nereikia būti sėkmingiems deintegruojant Izraelį ar gąsdinant Izraelį, jiems nereikia būti sėkmingiems neigiant Holokaustą ar įsitraukiant į antisemitinę veiklą. Tai yra tai, ką aš pasakysiu Irano žmonėms. Kiek Irano visuomenė turi įtakos fundamentaliai paveikiant jų lyderius, pasakys laikas.”⁷³

Konkurencingumo sąlygos turi mažiausiai tris implikacijas valstybės užsienio politikai. Pirmiausia, nesvarbu kokiuose konfliktuose valstybės dalyvautų, valstybės privalo vadovautis status quo principu, kuris išryškėjo JAV užsienio politikoje pirmumą duodant tarptautiniams įsipareigojimas, o ne karinei intervencijai. Antra implikacija apima racionalaus elgesio prigimtį. Suverenumo institucija padaro saugumą dažnu, todėl čia grėsmės mažesnės, daugiau rūpinimąsi ateitimi, o absoliutūs laimėjimai nusveria santykinius nuostolius. JAV yra galingiausia valstybė pasaulyje, kuriai Iranas nekelti tiesioginės grėsmės. Tai leidžia JAV galvoti apie ateitį, numatyti šio susitarimo pasekmes ilguoju laikotarpiu. Būtent šis veiksnys neveikia Izraelio atveju, kuomet baimė atmeta bet kokias gerąsias susitarimo implikacijas. Trečia, santykinė karinė jėga išlieka svarbi, nes konkurentai gali naudoti jėgą iškilus nesutarimams, bet to teikiama reikšmė yra kitokia nei priešų atveju, nes suverenumo institucija pakeičia grėsmės balansą.

4.2. Kolektyvinis identitetas

Kolektyvinis identitetas suvokiamas kaip platesnė sąvoka nei valstybės identitetas, nes gali apimti daugiau veikėjų – pavyzdžiui, Vakarų valstybės gali dalintis bendru kolektyviniu identitetu, siekiančiu skatinti žmogaus teisių ir demokratijos plėtrą kitose valstybėse, skatinti bendrąjį gėrį ir imtis bendrų veiksmų šiems tikslams pasiekti. Kadangi JAV tautos identitetas paremtas demokratijos, laisvės, lygybės ir taikos kategorijomis, branduolinio ginklo gamybos stabdymas yra jos nacionalinio identiteto dalis.

Tarptautinė sistema yra sudaryta iš normų, taisyklių, tradicijų ir praktikų. Jos veikia viena kitą, sąveikauja, o svarbiausia, kuria naujas praktikas bei normas. Vienos iš jų yra labiau statiškos, kitos labiau kintančios, bet, iš esmės, tarptautiniai santykiai yra dinamiški. Šio proceso, interakcijos metu neabejotinai yra formuojami veikėjų interesai, ir ankstesnieji interesai gali būti performuojami tinkamumo logikos, kuri apeliuoja į tam tikrų kitoje valstybėje esančių vertybių ir normų tinkamumą tam, kad su ja būtų pradėta bendradarbiauti. Kolektyvinio identiteto formavimosi metu, Kitas

⁷³ The White House, „Statement by the President on Iran.“ Washington: The White House, 2016. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/01/17/statement-president-iran>> [Žiūrėta 2016 04 23].

gali tapti dalimi mes, nes jis priima mūsų taisykles ir vertybes. Toks Kito priėmimas visuomet konotuoja su nauda sau (pasauliui), kas dažnai pabrėžiama B. Obamos retorikoje:

„Dauguma Irano žmonių turi stiprią iniciatyvą raginti vyriausybę judėti kitokia, mažiau provokatyvia kryptimi – iniciatyvos, kurios šiuo susitarimu yra stiprinamos. Mes turime jiems siūlyti šį šansą. Mes turime suteikti jiems šią galimybę. Nėra garantijos, kad tai pasiseks. Bet jeigu jie tuo pasinaudos, tai būtų naudinga Iranui, tai būtų naudinga JAV. Tai būtų naudinga regionui, kuris pažino per daug konfliktų. Tai būtų naudinga pasauliui.”⁷⁴

JAV valstybei kolektyvinių Vakarų vertybių svarba yra itin svarbi, nes kol dauguma valstybių nacionalinių identitetų remiasi kilme, istorija, papročiais, kalba, ir/ar religija, JAV identitetas remiasi bendromis vertybėmis.⁷⁵ JAV Iranas yra svarbus tiek, kiek jis susijęs su jos interesais, o tai visada glaudžiai susijęs su pavojaus ir grėsmės nustatymu. JAV nemato Irano kaip grėsmės, o vadovaujasi bendromis kolektyvinėmis kategorijomis, siekiančioms Irano transformacijos. JAV identifikuoja tuos Irano bruožus, kurie yra artimi Vakarams ir suvokiami kaip teisingi – atvirumas (leido inspektuoti branduolinius pajėgumus), branduolinių pajėgumų sumažinimas, kelio į branduolinio ginklo kūrimą panaikinimas (rodo bendradarbiavimo iniciatyvą ir norą tartis) bei aktyvus visuomenės spaudimas, jos pilietiškumas ir siekis nutraukti izoliaciją (kas, iš esmės, rodo visuomenės atitikimą Vakarų vertybėms). Šios reikšmės, kurias Iranas ir JAV suteikė vienas kitam, pakeitė jų anarchijos sistemą iš Hobso į Loko. Kadangi šioje sistemoje egzistuoja abipusis suverenumo pripažinimas, šios valstybės turi daugiau tikėjimo, kad jų egzistencijai nėra keliami grėsmė, kuriant erdvę pozityvių identifikacijų procesui. JAV, nejausdama tiesioginės grėsmės sau, pastebi pozityvius pokyčius paties Irano viduje, taip projektuodama ir teigiamus ateities santykius:

„Iranas sutiko su visais savo įsipareigojimais. Jis panaikino pavojingas branduolines atsargas. Irano programos inspektavimas padažnės. Ir mes tęsime derybas tam, kad siektumėme dar išsamesnio sutarimo.”⁷⁶

Kolektyvinis identitetas Irano branduolinio nusiginklavimo kontekste svarbus ir tuo, kad konsolidavo kelias valstybes tam, kad kurtų saugesnį pasaulį. JAV Branduolinių ginklų politikoje, pažymima, kad valstybė negali suformuoti efektyvios branduolinio saugumo sistemos viena. Ji turi dirbti drauge su pasauliniais partneriais. Visos narės dalijasi atsakomybę užtikrinant, kad branduoliniai ginklai niekada nebus panaudoti, siekiant išvengti papildomo branduolinių ginklų įsigijimo iš kitų valstybių, ir padvigubinant pastangas sumažinant esamų branduolinių ginklų ir ginklams

⁷⁴ The White House, „Remarks by the President on the Iran Nuclear Deal.“ Washington: The White House, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/08/05/remarks-president-iran-nuclear-deal>> [Žiūrėta 2016 04 20].

⁷⁵ Eric Luis Uhlmann, T. Andrew Poehlman ir John A. Bargh, „American Moral Exceptionalism.“ New York: Oxford University Press, 2008, 11. <http://www.yale.edu/acmelab/articles/Uhlmann_Poehlman_Bargh_American_Moral_Exceptionalism_Chapter.pdf> [Žiūrėta 2016 04 21].

⁷⁶ The White House, „Statement by the President on the Framework to Prevent Iran from Obtaining a Nuclear Weapon.“ Washington: The White House, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/04/02/statement-president-framework-prevent-iran-obtaining-nuclear-weapon>> [Žiūrėta 2016 03 19].

tinkamų naudoti medžiagų kiekį.⁷⁷ Pats branduolinio ginklo atsisakymas tokiam laikotarpiui, jei Iranas laikysis prisiimtų įsipareigojimų, yra Irano saugumo (taip, kaip jis tai suvokia) radikalus sumažinimas, todėl Irano intencijos atsivėrimui ir tarptautinei prekybai, iš JAV pozicijos, vertintinos rimtai. Izraelis tuo tarpu, nepastebi teigiamų susitarimo implikacijų, nes skirtingai nuo JAV, neidentifikuoja jokių Irane esančių normų atitikimo kolektyviam šių valstybių identitetui.

4.3. Ribų kūrimo praktika

Grėsmės konceptas, JAV ir Irano santykių atveju, yra kitoks nei Izraelio-Irano atveju. JAV neįaučia tiesioginės Irano grėsmės, veikia, identifikuoja grėsmes kylančias be šio susitarimo, arba, Iranui sukčiaujant. Tokios Irano keliamos grėsmės kaip teroristinė veikla ir jos finansavimas regione, bendradarbiavimas su kitomis nedemokratinėmis valstybėmis kaip Š. Korėja ir kt. yra trukdis tam tikriems JAV interesams, bet vis dėlto, pagrindinė JAV grėsmė yra ne pats Iranas, kaip veikėjas, o jo branduolinė veikla, kuri buvo prieš rankose ir kėlė egzistencinę grėsmę.

JAV gana senai sprendė branduolinio ginklo Irane klausimą. Tai suaktyvėjo nuo 2009 m. B. Obamos iniciatyva, tačiau nepaisant to, kad siekimas tartis su Iranu turėjo didelį palaikymą iš Europos valstybių, derybos ėjosi sunkiai. 2010 m. vasario mėn. vyko derybos, kuriomis siekta apriboti Irano pajėgumus sodrinti uraną iki standartinio reaktoriaus laipsnio (apie 4%), tačiau baigėsi tuo, kad prezidentas Ahmadinejadas paskelbė apie planus pradėti sodrinimą iki 20%, esant 164-sodrinimo mašinų Natanzo. Šio sodrinimo lygio užtektų Irano branduoliniams technikams savo patirtimi ir gebėjimais priartėti prie urano sodrinimo iki 85% +, reikalingo branduolinio ginklo gamybai.⁷⁸ Būtent branduolinis aspektas santykiuose su Iranu buvo dėmesio centre ir jam teikiama pirmenybė: jis yra labiausiai pavojingas ir be sprendimo, sukelia visus kitus regiono iššūkius. Ilgos derybos su Iranu, ieškant kaip išspręsti visas problemas, yra neįmanomos, ir tik trukdytų pasiekti svarbiausią – branduolinį sandorį. Iš kitos pusės, JAV siūlo, kad branduolinis laimėjimas – kartu su interesais dėl ISIS, gali atverti kelius į kitus regioninius sutarimus bei bendradarbiavimą. Bet kuriuo atveju branduolinis karas yra grėsmė ne tik kaimyninėms valstybėms, bet ir visam pasauliui. Atsižvelgus į Irano ir JAV santykių istoriją bei Irane sklandžiusias nuotaikas apie JAV sunaikinimą, šis ginklas buvo ypač grėsmingas JAV, todėl branduolinis susitarimas su Iranu pašalina būtent šią grėsmę. Tai skiriasi nuo Izraelio prieš percepsijos, kurioje priešas yra pats Iranas ir jo veiklos, o ne viena iš jų. Kad branduolinis ginklas buvo grėsmė JAV, įrodo šios grėsmės institucionalizavimas, kova su juo buvo

⁷⁷ William J. Perry, Brent Scowcroft ir Charles D. Ferguson, „U.S. Nuclear Weapons Policy.“ USA: Council on Foreign Relations Press, 2009. <<http://www.cfr.org/proliferation/us-nuclear-weapons-policy/p19226>> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁷⁸ Rogers, 3.

įtvirtinta normose ir sutartyse. Branduolinių ginklų neplatinimas yra itin svarbus JAV interesas, suformuotas jau 1968 metais Branduolinių ginklų neplatinimo sutarties, kuri apima tris kategorijas: branduolinių ginklų neplatinimą, branduolinį nusiginklavimą ir branduolinės energijos naudojimą taikiems tikslams. Sutarties VI straipsnis įpareigoja valstybes, turinčias branduolinį ginklą, sąžiningai derėtis siekiant sustabdyti ginklavimosi varžybas ir visiškai eliminuojant branduolinius ginklus. Sutartyje numatyta, kad branduolinio ginklo neturinčios valstybės nesieks įsigyti branduolinių ginklų, ir priims Tarptautinės atominės energijos agentūrą tikrinti jų branduolinę veiklą, o branduolinės valstybės įsipareigoja neperduoti branduolinio ginklo kitoms valstybėms. Visos valstybės turi teisę į taikų branduolinės energijos naudojimą, ir turėtų padėti viena kitai to plėtroje.⁷⁹ Ši JAV nusiginklavimo politika tęsiama ir B. Obamos prezidentavimo laikotarpiu. Žymioje 2009 m. balandžio 5-tosios kalboje Prahoje, B. Obama paskelbė JAV esant lyderiu, dedant tarptautines pastangas siekiant pasaulio be branduolinių ginklų. Tais metais buvo pristatyta JAV Branduolinių ginklų politika, kuri siekia sumažinti branduolinius ginklus iki mažiausio galimo lygmens, nuosekliai išlaikant patikimą atgrasymą, taip pat užtikrinant, kad JAV branduolinis arsenalas yra saugus ir patikimas tol, kol šių ginklų reikės. Šioje politikoje iškeliami tikslai, siekiant mažinti branduolines grėsmes ir siekiant nusiginklavimo bendradarbiavimo, kaip pavyzdžiui: siekti ratifikuoti Visuotinio branduolinių bandymų uždraudimo sutartį (VBBUS), imantis tiek veiksmų, kiek įmanoma, kad tai būtų pasiekta iki Neplatinimo sutarties apžvalgos (BGNS) konferencijos 2010 m gegužės mėnesį; bendradarbiauti siekiant užtikrinti, kad kiekviena valstybė, turinti branduolinių ginklų ar su ginklais naudojamų medžiagų – net tie, kurie nepatenka į neplatinimo sutartį, kaip Indija ir Pakistanas – įgyvendina geriausias branduolinio saugumo praktikas. Toje pačioje apžvalgoje 2009 metais, nurodoma, kad Irano branduolinė politika kelia didžiausią iššūkį siekiant sustiprinti taisyklėmis grindžiamą neplatinimo politiką ir užkertant kelią branduolinių ginklų lenktynėms Artimuosiuose Rytuose.⁸⁰ Tokia Irano apibrėžtis nurodo, kad šios valstybės branduolinis potencialas buvo nemažas iššūkis JAV valstybei, kurioje identifikuota grėsmė buvo būtent branduolinė Irano veikla. Šios veiklos atitraukimas bei Irano leidimas inspektuoti savo branduolinių pajėgumų bazines, pakeitė tam tikrus intersubjektyvius suvokimus, kolektyvias prasmes skirtas Iranui, lėmė bendradarbiavimo, o ne izoliacijos ieškojimą:

⁷⁹ Nuclear Threat Initiative, „Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT).“ Washington, DC: Nuclear Threat Initiative. <<http://www.nti.org/learn/glossary/#treaty-non-proliferation-nuclear-weapons>> [Žiūrėta 2016 04 03].

⁸⁰ William J. Perry, Brent Scowcroft ir Charles D. Ferguson, „U.S. Nuclear Weapons Policy.“ USA: Council on Foreign Relations Press, 2009. <<http://www.cfr.org/proliferation/us-nuclear-weapons-policy/p19226>> [Žiūrėta 2016 04 16].

„Šiandien, pristatant bendrą, visapusišką veiksmų planą, JAV, jos P5+1, ES partneriai ir Iranas, žengė žingsnį į šoną nuo branduolinių lenktynių perspektyvos, link skaidrumo ir bendradarbiavimo. Tai pasitraukimas nuo konfliktų vaiduoklio link taikos galimybių.”⁸¹

Izraelio nepasitenkinimui Vašingtonas Irano branduolinio ginklavimosi mažinimo siekė derybų keliu ir susitarimais. Vienas iš aiškinimų, kodėl JAV susitarimo siekė diplomatinio keliu yra valstybės geopolitinė pozicija pasaulyje. JAV yra supervalstybė, kuri nejaučia tiesioginės grėsmės sau ir siekia savų interesų. Ji mato daug galimybių ir turi daug galios, kad susitarimų keliu jos interesai būtų patenkinti, nes į valstybes ji žiūri per globalios galios perspektyvą. JAV Irano elgesį suvokia labiau kaip kenkiantį ir varžantį tam tikriems jos interesams ir sąjungininkams Artimuosiuose Rytuose, tačiau nekeliantį tiesioginės grėsmės.⁸² Ir ši pozicija bei politika yra itin priešinga Izraeliui, kuriam Irano grėsmė yra tiesioginė. Ties šiaurine Izraelio siena su Libanu, Izraelis stebėjo Irano karinį įgaliotinį Hezbollah su daugiau nei 100 000 raketų nukreiptų į Izraelį. Susiduriant su tokiu priešu, Izraelis natūraliai mato didesnę grėsmę nei JAV – ir grėsmių aspektui suteikia daug didesnę svarį nei galimybių matymui. Bet taip elgiasi ne tik Izraelis – tradiciniai Amerikos sąjungininkai regione, kurie jaučiasi turintys gyventi su šio branduolinio susitarimo pasekmėmis, iš JAV tikisi daugiau. Jie nepriima JAV vadinamojo „karo nuovargio” ar atsitraukimo strategijų, bei to, kad Iranas nekelia strateginės grėsmės JAV. Galų gale JAV, o ne Iranas, yra supervalstybė, ir šie sąjungininkai jau seniai rėmė savo nacionalinį saugumą pagal JAV atgrasymą. JAV išreiškiama mintis, kad vienintelė alternatyva šiam susitarimui yra karas, tik dar labiau didina Izraelio abejones dėl JAV atgrasymo. Izraelis tai suvokia kaip JAV karinės perspektyvos baimę. Tačiau JAV administracija, atrodo, laiko Iraną daugiau kaip ilgalaikį regioninio sprendimą, nei problema. Suvokiant regiono neramumus, su savo žiauria prievarta, religinio pobūdžio konfliktais, byrančiomis valstybės struktūromis, sunitų džihadistų jėgas grasinančias Vakarams, despotiškus režimus, JAV – kuri susiduria su kitomis pasaulinėmis problemomis, laimingai dėmesį skirtų kitur.⁸³ Tačiau regiono subjektai negali sutikti, kad jie gali būti palikti vieni spręsti savo problemas su karčiu prieš Iranu, ar kad atsižvelgiant į branduolinį susitarimą, Iranas gali tapti mažesnis priešas, taip jį integruojant į stabilią regiono tvarką, grindžiamą B. Obamos „pusiausvyros” savoka.

Kadangi JAV siekia pasaulio be branduolinių ginklų, dedant visas pastangas nusiginklavimo politikos kūrime, branduolinio ginklo grėsmės pašalinimas buvo ta riba, lėmusi Irano izoliacijos

⁸¹ U.S. Department of State, „John Kerry speech in Vienna on Nuclear Deal With Iran.” Vienna, Austria: U.S. Department of State, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/04/02/statement-president-framework-prevent-iran-obtaining-nuclear-weapon>> [Žiūrėta 2016 04 19].

⁸² Herzog, 1.

⁸³ Herzog, 6.

mažinimą. Tai nulėmė Irano, kaip objekto, matymo nevienpusiškumą. Iš kitos pusės, nors JAV ir Irano santykiai keičiasi į gerąją pusę, visgi Iranas į Vakarų bendruomenę įsileidžiamas iki tam tikros ribos – juo nėra pasitikima tiek, kad būtų nereikalingi inspektavimai, griežti susitarimai ir reikalavimai:

„Pirmas iš mitų yra tai, kad šis susitarimas kažkuriuo būdu yra sudarytas pasitikėjimo ar naivių lūkesčių pagrindu, kad Iranas ruošiasi keisti savo vykdomas politikos kryptį tarptautiniu mastu. Kritikai vėl ir vėl teigia, „Jūs negalite pasitikėti Iranu.“ Žinote ką? Nėra nei vieno sakinio, nei vieno paragrafo visame susitarime, kuris priklauso nuo pasitikėjimo ar žadėjimo. Susitarimas, kurį mes pasiekėme su Teheranu, yra išimtinai grindžiamas tikrinimų ir įrodymų pagrindu. Štai kodėl sutartis sudaryta taip, kaip sudaryta; štai kodėl sankcijų atšaukimas yra griežtai susietas su veiklos rezultatais.”⁸⁴

J. Kerris nurodo, kad susitarimas griežtai apriboja Iraną, kitaip tariant, Iranas nėra visiškai savas, jis bus stebimas, tačiau priimamas į tam tikrą *mūsų* sistemą, *mes* nebijome jo turtėjimo ir galios stiprinimo. Toks santykis parodo, kad JAV Irano atžvilgiu pasitiki diplomatija ir įsipareigojimai, tuo tarpu Izraelis akcentuoja ir pasitiki kariniais resursais. Ribų praktika JAV atveju veikia per Irano identifikaciją, kurioje pastebima, kad Iranas žengė tam tikrus žingsnius link bendradarbiavimo su mumis, vadinasi, jis labiau atitinką tarptautinės sistemos reikalavimus. Branduolinės grėsmės pašalinimas leido JAV pamatyti, kad Iranas nėra vienalytis, jis nėra tik terorizmo skatintojas ir branduolinio ginklo kūrėjas. Gerosios Irano praktikos suteikė naujas reikšmes, kurios leidžia kurti naujus tarpusavio santykius, naujai identifikuoti vienas kitą. Iš kitos pusės, nebranduolinė, tačiau destabilizuojanti Irano veikla nurodo, kad visiškai juo pasitikėti negalima.

Šioje dalyje Kito veiksnys branduolinio susitarimo su Iranu kontekste, JAV atveju nurodo demokratijos, tautų progreso ir tarptautinių susitarimų kategorijų svarbą jos užsienio politikos sprendimų priėmime, kuomet JAV prisiima ypatingą rolę, siekiančią daryti įtaką valstybėms, jas transformuoti bei matyti valstybių ateities perspektyvas. Tai leidžia jai ne grėsminti Iraną, o identifikuoti galimus pokyčius ir kurti tvaresnius santykius. Izraelis ir JAV, save nuo Irano atskiria per skirtumus, tačiau paties atskyrimo funkcija skiriasi: Izraelis save nuo Irano atskiria per jo keliamas grėsmes ir netinkamą elgesį, tuo tarpu JAV, atskyrimu identifikuoja Iraną kaip kitokį, bet turintį potencialo keistis. JAV-Irano santykiai nekelia viena kitai tiesioginės grėsmės, todėl tokia sistema leidžia JAV teikti dėmesį ne Irano kariniams resursams, bet ateities perspektyvoms. Šių valstybių santykius gerina ir tai, kad naujos Irano intersubjektyvios reikšmės atitinka tam tikras Vakarų visuomenės vertybes. Irano pademonstruotas atvirumas, branduolinių pajėgumų sumažinimas, kelio į branduolinio ginklo kūrimą panaikinimas, aktyvus visuomenės pilietiškumas parodo, kad Iranas

⁸⁴ U.S. Department of State, „John Kerry speech in Philadelphia on Nuclear Deal With Iran.” Philadelphia, Pennsylvania: U.S. Department of State, 2015. <<http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/09/246574.htm>> [Žiūrėta 2016 05 02].

tampa dalimi mes, nes jis priima mūsų vertybes. Šiuo atveju Vakarų kolektyvinis identitetas veikia kaip naudos ir gėrio nešimas pasauliui, nes dar viena valstybė skatinama eiti demokratijos ir taikos link. Izraelis tuo tarpu, nepastebi teigiamų susitarimo implikacijų, nes skirtingai nuo JAV, neidentifikuoja jokių Irane esančių normų atitikimo kolektyviam šių valstybių identitetui. JAV yra supervalstybė, kuri nejaučia tiesioginės Irano grėsmės, nes pagrindinė JAV grėsmė buvo ne pats Iranas, kaip veikėjas, o jo branduolinė veikla, kuri kėlė egzistencinę grėsmę. Kadangi branduolinis susitarimas su Iranu pašalina didžiausią grėsmę JAV, jai nebereikia jo grėsminti, o tai leidžia B. Obamai identifikuoti dviejų identitetų Iraną, pamatyti jo teigiamus požymius ir perspektyvą. Pasikeitusi JAV retorika Irano atžvilgiu leidžia formuoti platesnį ir konstruktyvesnį Irano suvokimą, nepriimant jo kaip visapusiškai neigiamo veikėjo, siekiančio tik destruktijos ir terorizmo plėtros.

5. Lentelė (1). Kito veiksnys vertinant branduolinį susitarimą su Iranu. JAV ir Izraelio atvejų palyginimas

Kategorija	Izraelis	JAV
Savęs atskyrimas	<ul style="list-style-type: none"> • Vienintelė demokratinė valstybė regione, apsupta priešų, todėl yra pažeidžiama ir puolama; • Atskiria save priešiškomis kategorijomis, nurodomi valstybių skirtumai yra esminiai; • Iranas yra itin reikšmingas Kitas, kuris daro įtaką saugumo suvokimui; • Vertina Iraną per žalos kategorijas; • Karo baimė verčia aktualizuoti karinius pajėgumus; • Koncentruojamasi ties blogiausiomis ateities projekcijomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasaulio galia prisidedanti prie valstybių vystymosi ir progreso. • JAV atskyrimu identifikuoja Iraną kaip kitokį, bet turintį potencialo keistis; • Iranas yra tik vienas iš kelių svarbių interesų; • Vertina Iraną per naudos kategorijas; • Valstybės nekelia viena kitai tiesioginės grėsmės, todėl kreipiamas dėmesys į ateities perspektyvas; • Gali kreipti Iraną tinkama, tarptautinio atvirumo linkme.

Kategorija	Izraelis	JAV
Kolektyvinis identitetas	<ul style="list-style-type: none"> • Iranas, priešas Vakarų valstybių bendruomenei, keliantis grėsmę tarptautiniu mastu; • Ieškoma sąjungininkų tarp Irano priešininkų, atmetant tas pačias priežastis ir veiklas, dėl kurių Vakarai skatinami nebendradarbiauti su Iranu; • Neidentifikuoja jokių Irane esančių normų atitikimo kolektyviam Vakarų valstybių identitetui; • Grėsmės baimė yra svarbesnis faktorius nei kolektyvinis identitetas. 	<ul style="list-style-type: none"> • JAV identifikuoja tuos Irano broožus, kurie yra artimi Vakarams ir suvokiami kaip teisingi; • Iranas sutiko su JAV reikalavimais, vadinasi, priartėjo prie Vakarų, jų civilizuotų susitarimų laikymosi; • Iranas gali tapti dalimi mes, nes jis priima mūsų vertybes; • Kolektyvinis identitetas veikia kaip naudos nešimas pasauliui, nes Iranas skatinamas eiti atvirumo ir taikos link.
Ribų nustatymas	<ul style="list-style-type: none"> • Priešo identifikavimas formuoja ideologines ribas, kurios neleidžia kurti diplomatijos su Iranu. • Grėsmės nepašalintos, todėl susitarimais nepasitikima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Branduolinio ginklo grėsmės pašalinimas buvo riba, lėmusi Irano izoliacijos mažinimą; • Kadangi pagrindinė grėsmė pašalinta, tikima susitarimais. • Iranas į Vakarų bendruomenę įsileidžiamas iki tam tikros ribos – juo nėra visiškai pasitikima, tačiau palaikomas jo galios stiprinimas.

Tarptautinių santykių dinamika, intersubjektyvios reikšmės tarp Irano ir JAV lėmė naujų reikšmių priskyrimą vienas kitam ir naują tarptautinę situaciją, su kuria itin nesutinka Izraelis, nes jo ideologijoje, reikšmės, priskiriamos Iranui, nekito. Magistro darbe ištirti Izraelio ir JAV ideologiniai skirtumai leidžia atsakyti į darbe iškeltą problemą – valstybių bendradarbiavimas remiasi bendromis normomis ir vertybėmis, tačiau tai ne visada indikuoja didesnes saugumo garantijas. JAV ir Izraelis turi itin daug panašumų: demokratinės valdymo sistemos, žmogaus teisių, individo apsauga, atvira kultūra, rinkos ekonomika, ilgas kultūrinis ir karinis bendradarbiavimas, abi tautos susikūrusios imigracijos pagrindu. Tačiau Irano branduolinio susitarimo atvejis leidžia daryti išvadą, kad panašios normos bei vertybės, vis dėlto, yra atsiejamos nuo valstybių grėsmės suvokimo.

IŠVADOS

Branduolinis susitarimas su Iranu neabejotinai yra vienas svarbiausių tarptautinės bendruomenės pasiekimų pastaraisiais metais, išryškinęs Kito, šiuo atveju Irano, percepsijos skirtumus tarp JAV ir Izraelio. Iki branduolinio susitarimo su Iranu, šios valstybės izoliacija buvo vienkryptė JAV ir Izraelio politika, tačiau JAV politinis posūkis identifikavo ideologinius skirtumus tarp šių valstybių-sajungininkių. Nustatant JAV politikos posūkio ir Izraelio nepritrimo priežastis konstruktyvistinės teorijos rėmuose, išgrynintos tapatybinės perskyros per trijų dalių analizės modelį, kuris nurodo įvykių ir santykių dinamiškumą – tarptautinėje politikoje normos, nuostatos, intersubjektyvūs suvokimai nėra statiški, jie modifikuojasi, priklausomai nuo objektų suteikiamų prasmų vienas kitam. Irano suteiktos reikšmės pakeitė JAV nuostatas dėl Irano gebėjimo laikytis susitarimų ir jo galimybės grįžti į tarptautinę bendruomenę.

Savęs atskyrimas JAV atveju identifikuoja vidaus sistemos veiksmų įtaką užsienio politikai, tai yra, demokratijos ir tarptautinių susitarimų bei įsipareigojimų svarbą valstybės užsienio politikos sprendimų priėmimo. Kadangi JAV prisiima ypatingą, pasaulio galios rolę, siekiančią daryti įtaką valstybėms ir jas transformuoti, tai leidžia jai matyti Irano teigiamus pokyčius ir ateities perspektyvą. Izraelis, tuo tarpu, save nuo Irano atskiria konfrontuojančiomis kategorijomis, kurios formuoja destruktivius valstybių santykius. Ir nors valstybės save nuo Irano atskiria per skirtumus, tačiau paties atskyrimo funkcija itin skiriasi: Izraelis save nuo Irano atskiria per jo keliamas grėsmes ir smerktiną elgesį, tuo tarpu JAV, atskyrimu identifikuoja Iraną kaip kitokį, bet turintį potencialo keistis, nurodant jo naudą regionui ir, galimai, pasauliui. Izraelio ir JAV skirtumai parodo, kad Izraelio atveju itin aktualizuojami Kito materialūs resursai, atmetant susitarimų galimybę, o JAV atveju itin svarbi tampa diplomatija, to pasekoje, pirmuoju atveju ateities projekcija yra itin negatyvi, o antroji rizikuoja būti per daug pozityvi.

Izraelis nacionalinį identitetą kelia aukščiau kolektyvinio, nes Irano grėsmės baimė nusveria tikėjimą susitarimų, diplomatijos galia. Nacionalinių interesų svarba nulemia ir Izraelio nuostatų dvilypumą – iš vienos pusės kaltinant JAV, kad ši pasitiki terorizmo skatintoju, iš kitos pusės, siekiant bendradarbiavimo su destabilizuojančias vertybes propaguojančiomis arabų sunitų valstybėmis. Tuo tarpu JAV identitetas remiasi bendromis vertybėmis su tarptautine bendruomene, kuri, iš esmės, tiki ir skatina valstybių teigiamą transformaciją, ieško taikių problemos sprendimo būdų. Tai leidžia JAV identifikuoti tuos Irano bruožus, kurie yra artimi Vakarų nuostatoms ir suvokiami kaip teisingi.

Branduolinio ginklo grėsmės pašalinimas buvo ta riba, lėmusi Irano izoliacijos mažinimą. Tačiau Iranas į Vakarų bendruomenę įsileidžiamas iki tam tikros ribos – juo nėra pasitikima tiek, kad jis nebūtų griežtai inspektuotas, iš kitos pusės, nebijoma Irano stiprėjimo, kas nurodo, kad Iranas nėra itin didelė grėsmė JAV. Izraelio atvejis yra kitoks, nes priešų identifikavimas formuoja ideologines ribas, kurios neleidžia kurti diplomatijos su Iranu, susitarimais nėra pasitikima. Skirtingas Irano, kaip grėsmės, suvokimas lemia skirtingas valstybių ribas, leidžiančias su juo bendradarbiauti. Kadangi Izraelio atveju, identifikuojama grėsmė yra itin didelė, riba, kuri leistų su juo bendradarbiauti yra itin sunkiai pasiekiamas. Priešų retorikoje, Kito teigiami pokyčiai pastebimi sunkiau, dėmesys teikiamas kariniams resursams ir blogiausioms priešų intencijoms.

Konstruktivizmo studijų tyrimai nurodo, kad valstybių bendradarbiavimas yra sąlygotas bendrų normų bei vertybių tarp organizacijos narių, o tai indikuoja didesnes saugumo garantijas, nes valstybės-sąjungininkės linkusios panašiai suvokti tarptautinę sistemą bei kitų narių keliamas grėsmes. Tačiau tą paneigia JAV ir Izraelio atvejai Irano Branduolinio susitarimo kontekste. JAV ir Izraelio glaudus kultūrinis ir karinis bendradarbiavimas, ta pati politinė sistema ir panašios normos bei vertybės, vis dėlto, yra atsiejama nuo to, ko valstybės bijo ir ką identifikuoja kaip savo grėsmes.

Ateities tyrimuose būtų tikslinga analizuoti valstybių bendradarbiavimo ribas, apimančią ideologiją, normas, vertybes ir grėsmių identifikaciją. Valstybių identiteto analizė, kurioje tiriama nuo ko priklauso valstybės saugumo garantijų „atidavimas“ į sąjungininko rankas (Izraelis JAV teikiamu saugumu regione pasitiki mažiau nei kitos JAV sąjungininkės, ypač mažosios valstybės, nors dažnu atveju geografinis artimumas ir priešų retorika, kurią naudoja Izraelis, yra panašūs). Antroji ateities tyrimų kryptis galėtų tirti Irano, kaip Kito, identifikacijos kitimą (jeigu jis bus) Europos, JAV, Izraelio ideologijose ir užsienio politikos pasirinkimuose, parodant tarptautinių santykių dinamiką bei reikšmių intersubjektyvumo svarbą.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS ŠARAŠAS

Adler, Marina, „Collective identity formation and collective action framing in a Mexican “movement of movements”.” USA: Journal for and about social movements, Vol. 4 (1), 287 - 315, 2012. <<http://www.interfacejournal.net/wordpress/wp-content/uploads/2012/05/Interface-4-1-Adler.pdf>> [Žiūrėta 2015 01 13].

Alexandrov, Maxym, „The Concept of State Identity in International Relations: A Theoretical Analysis.” Japan: Hiroshima University, 2008. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.503.2088&rep=rep1&type=pdf>> [Žiūrėta 2016 02 16].

Andrijauskas, Konstantinas, „Dabartinio Irano Geopolitinis kodas: santykių su globaliais ir regioniniais galios centrais lyginamoji analizė.” Vilnius, 2009. <https://www.mruni.eu/upload/iblock/151/023_andrijauskas.pdf> [Žiūrėta 2016 01 15].

Ben-Horin, Yoav, Barry Posen, „Israel’s strategic doctrine.” California: The RAND Corporation, 1981. <<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2007/R2845.pdf>> [Žiūrėta 2016 13].

Bozdaglioglu, Yücel, „Constructivism and Identity Formation: An Interactive Approach.” Turkey, Ankara: International Strategic Research Organisation (USAK), 2007. <<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/3abv06hKYpVj1fK71jEi4AP2g6ctBc.pdf>> [Žiūrėta 2015 01 26].

Campbell, David, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis, USA: University of Minnesota Press, 1998.

Crudu, Emanuel, Maria Eremenko, „’Faces of Alterity’: The Eastern European Other Inside the EU”. Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations : Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012.

Eder, Klaus, „A theory of collective identity. Making sense of the debate on a “European identity”.” Berlin: Institute of Social Sciences, 2005. <Žiūrėta http://www.sociologyofeurope.unifi.it/upload/sub/Presentazioni/eder_2008_identity.Europe.narrative.pdf> [Žiūrėta 2015 02 17].

Guillaume, Xavier, „Foreign Policy and the Politics of Alterity: A Dialogical Understanding of International Relations.” Millennium: Journal of International Studies. *Millennium – Journal of International Studies*, vol. 31(1), 2002.

Herzog, Michael, „Contextualizing Israeli Concerns about the Iran Nuclear Deal.” Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2015. <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote26_Herzog.pdf> [Žiūrėta 2015 12 10].

Hunt A., Scott, Robert D. Benford, „Collective Identity, Solidarity, and Commitment.” US: Blackwell Publishing Ltd, 2004. <<https://wiki.zirve.edu.tr/sandbox/groups/economicsandadministrative-sciences/wiki/0edb9/attachments/371d5/Hunt%20and%20Benford.pdf?sessionID=2f78617d94f0913a79812dcb5690927bedc199f4>> [Žiūrėta 2015 02 10].

Inayatullah, Naeem, David L. Blaney, „Knowing Encounters: Beyond Parochialism in International Relations Theory.” Kn. Yosef Lapid, Friedrich Kratochwil (sud.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. USA, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1996.

Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu addresses Jewish Federations of North America.” Israel: srael Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/PM-Netanyahu-addresses-Jewish-Federations-of-North-America-11-Nov-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 10].

Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu at the WEF event hosted by Fareed Zakaria.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2016. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2016/Pages/PM-Netanyahu-at-the-WEF-event-hosted-by-Fareed-Zakaria-21-Jan-2016.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 18].

Israel Ministry of Foreign Affairs, „PM Netanyahu's statement concerning the nuclear agreement with Iran.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Iran/Pages/PM-Netanyahu's-statement-concerning-the-nuclear-agreement-with-Iran-14-July-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 10].

Israel Ministry of Foreign Affairs, „President Rivlin hosts diplomatic corps for Rosh Hashanah.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/President-Rivlin-hosts-diplomatic-corps-for-Rosh-Hashanah-31-August-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 06].

Israel Ministry of Foreign Affairs, „President Rivlin hosts Independence Day reception for foreign diplomats.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/President-Rivlin-hosts-Independence-Day-reception-for-foreign-diplomats-23-April-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 18].

Israel Ministry of Foreign Affairs, „President Rivlin meets delegation of Republican members of Congress.” Israel: Israel Ministry of Foreign Affairs, 2015. <<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2015/Pages/President-Rivlin-meets-delegation-of-Republican-members-of-Congress-11-August-2015.aspx>> [Žiūrėta 2016 03 19].

Karacasulu, Nilüfer, Elif Uzgören, „Explaining social constructivist contributions to security studies.” Turkey: SAM, Perceptions, 2007. <<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Karacasulu-Uzg+%C2ren.pdf>> [Žiūrėta 2016 01 12].

Koh, Hongju Harold, „On American Exceptionalism.“ Connecticut: Faculty Scholarship Series, 2003. <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2737&context=fss_papers> [Žiūrėta 2016 04 20].

Krause, Keith, Michael C. Williams, „From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies.” Kn. Keith Krause ir Michael C. Williams (sud.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997.

Mead, Russell Walter, *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group, 2002.

National Public Radio, „Transcript: President Obama's Full NPR Interview On Iran Nuclear Deal.“ Washington: National Public Radio, 2015. <<http://www.npr.org/2015/04/07/397933577/transcript-president-obamas-full-npr-interview-on-iran-nuclear-deal>> [Žiūrėta 2016 03 30].

Neff, Donald, „Israel Bombs Iraq's Osirak Nuclear Research Facility.” Washington: Washington Report on Middle East Affairs, 1995. <<http://www.wrmea.org/1995-june/israel-bombs-iraq-s-osirak-nuclear-research-facility.html>> [Žiūrėta 2016 02 02].

Neumann, B. Iver, *Uses of the Other: 'The East' in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.

Nuclear Threat Initiative, „Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT).” Washington, DC: Nuclear Threat Initiative. <<http://www.nti.org/learn/glossary/#treaty-non-proliferation-nuclear-weapons>> [Žiūrėta 2016 04 03].

O'Sullivan, Louis John, „Manifest Destiny.“ *The United States Magazine and Democratic Review*, July-August, 17 (1): 5–11, 1845.

Perry, J. William, Brent Scowcroft ir Charles D. Ferguson, „U.S. Nuclear Weapons Policy.“ USA: Council on Foreign Relations Press, 2009. <<http://www.cfr.org/proliferation/us-nuclear-weapons-policy/p19226>> [Žiūrėta 2016 04 16].

Rogers, Paul, „Military action against Iran: impact and effects.” Oxford: Oxford Research Group, 2010, 3. <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/sites/default/files/Iran%20Report%202010_0.pdf> [Žiūrėta 2016 01 12].

Rousseau, L. David, Rocio Garcia-Retamero, „Identity, Power and Threat Perception.” *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51 Numb. 5, 2007, 749. <<http://www.albany.edu/~dr967231/articles/RousseauJCROct2007.pdf>> [Žiūrėta 2015 01 17].

Said, Edward, *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978.

Simone, Erica, Almeida Resende, „Self and Other in Foreign Policy Discursive Practices: Resisting Othering in Processes of Knowledge Production in IR”. Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations: Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012.

Slaughter, Anne-Marie, „International Relations, Principal Theories.” Oxford University Press, 2011. <Žiūrėta https://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf> [Žiūrėta 2015 01 06].

Wendt, Alexander, „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics.” *International Organization*, Vol. 46, No. 2.,1992.

Wendt, Alexander, „Collective Identity Formation and the International State.” *American Political Science Review*, 88 (2), 1994.

Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*. UK, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Wolfrum, Rüdiger, „International Relations, Principal Theories.” Oxford: Oxford University Press, 2011. <https://www.princeton.edu/~slaught/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf> [Žiūrėta 2016 01 05].

Wylie, Lana, „’Othering in the ‘Exceptional’ U.S.-Cuba Relationship.” Kn. Sybille Reinke de Buitrago (sud.), *Portraying the Other in International Relations : Cases of Othering, Their Dynamics and the Potential for Transformation*. UK, Newcastle: Cambridge scholars publishing, 2012.

The Cold War Museum, „Overthrow of The Iranian Government.” Virginia: The Cold War Museum. <http://www.coldwar.org/articles/50s/iranian_overthrow.asp> [Žiūrėta 2016 01 12].

The Economist, „The next battle begins.” Tehran, 2015. <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21676794-iran-starts-dismantle-its-nuclear-facilitiesand-fight-over-its-future-next?zid=308&ah=e21d923f9b263c5548d5615da3d30f4d>> [Žiūrėta 2015 11 28].

The White House, „Remarks by the President on the Iran Nuclear Deal.“ Washington: The White House, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/08/05/remarks-president-iran-nuclear-deal>> [Žiūrėta 2016 04 20].

The White House, „Statement by the President on Iran.“ Washington: The White House, 2016. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/01/17/statement-president-iran>> [Žiūrėta 2016 04 23].

The White House, „Statement by the President on the Framework to Prevent Iran from Obtaining a Nuclear Weapon.“ Washington: The White House, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/04/02/statement-president-framework-prevent-iran-obtaining-nuclear-weapon>> [Žiūrėta 2016 03 19].

Uhlmann, Luis Eric, T. Andrew Poehlman, John A. Bargh, „American Moral Exceptionalism.“ New York: Oxford University Press, 2008.

<http://www.yale.edu/acmelab/articles/Uhlmann_Poehlman_Bargh_American_Moral_Exceptionalism_Chapter.pdf> [Žiūrėta 2016 04 21].

U.S. Department of State, „John Kerry speech in Philadelphia on Nuclear Deal With Iran.” Philadelphia, Pennsylvania: U.S. Department of State, 2015. <<http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/09/246574.htm>> [Žiūrėta 2016 05 02].

U.S. Department of State, „John Kerry speech in Vienna on Nuclear Deal With Iran.” Vienna, Austria: U.S. Department of State, 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/04/02/statement-president-framework-prevent-iran-obtaining-nuclear-weapon>> [Žiūrėta 2016 04 19].

SUMMARY

The Concept of the 'Other' in the Assessment of the Iran Nuclear Deal. Case Study of the U.S. and Israel

This study attempts to analyse the differences in the concept of the Other between Israel and USA in the context of Iran nuclear deal. The object of this study is the official positions, of USA and Israel officials about the Iran nuclear deal agreement, which discloses ideological differences. The main aim of the work – indicate Iran, as the Other, different identification. To achieve the aim, the following tasks were set: to analyse the Iranian nuclear disarmament agreement; to analyse American and Israeli state positions; to examine the differences of Israel and the USA collective identity, self-separation and the process of state boundary construction.

This study focuses on the approach that the differences between Israeli and American political positions are determined by identities distinctions and seeks to verify thesis statements: United States, rather than Israel, reflects a Western ideology which tend to believe the development of democracy; Israel and the United States distinguishes itself from Iran of different categories – Israel highlights Iran's otherness, while the USA estimate Iran's positive transformations; The different Iran threat perception leads to different practises of creating national boundaries.

The problem of this study occurred during USA negotiations with Iran about it's nuclear disarmament, when it received categorical hostility from Israel, despite the fact, that before the agreement, both countries shared a similar risk assessment in the Middle East. According to the Constructivist theory, the cooperation of States is determined by the common norms and values among members of the organization, and this implies better guarantees of security, because the allies tend to apprehend the international system similarly. Such close cooperation between states should perceive Iran in similar terms. However, the perception of agreements with Iran is very distinct. It composed the dual problem in Constructivist research field – or close cooperation between states clearly does not indicate their common norms and values, or common norms, however, are segregated from what the states are afraid of and what they identify as their threats.

The research has shown a strong relation between the self-categorization, collective identity and the practise of state boundaries creation with state relation with the Other. Israel separates itself from Iran with essential differences, evaluating only destructive activities made by Iran, while the USA observes Iran's positive changes. Iran's negative identification is determined by the Israeli desire to seek allies to prevent international cooperation with Iran and its national identity rises above

the collective, because the general values and collective cooperation with Western countries, however, do not outweigh the Iranian threat and fear of Israeli security interests. At the same time, collective Western values are particularly important to the USA, because its identity is based on shared values. The USA identifies those features of Iran, which is close to the West and are perceived as fair. Finally, since Iran, according to Israel, seeks the destruction of Israel, constructive relations between the countries are almost impossible. The practise of state boundary creation and threat identification in Israel determines aspiration to isolate and weaken Iran, while in the USA case, the removal of Nuclear weapons threat led to the reduction of Iran's isolation. As the main threat has been removed, the USA believes in agreements and power of diplomacy. Overall, all three dimensions are highly related, but also reveal the different corners of the analysis and the complexity of the issue, on the other hand, denotes the main conclusion – even if states have similar values, norms and political systems it does not indicate the same identification of threats.

The reaction to the Iranian nuclear agreement was not widely explored in international relations because of the novelty of the event. In several publications, the American and Israeli differing positions were investigated according to realism principles. It was not analysed in constructivist theory and Master's thesis aims to solve this lack in discipline of international relations. In Master's thesis, for the first time in Lithuania, constructivist perspective of the concept of the Other used to investigate a close cooperation between states, when the states-allies react completely differently to the prevailing international situation. Based on the concept of the Other and general principles of constructivism, study forms a unique research model that can be applied to problematic issues between states-allies. Codification of analytical instruments expands the scope of theoretical and practical research in international relations discipline.